

SCENELIV

#06 – 2023

Dansk Skuespillerforbundet

Her mangler
28,5 procent
af billedet. Det
gælder også
din løn – hvis
du er kvinde!

TEMA:
Langt til ligeløn

INDHOLD

- 4** #LABORATORIET
BYRUMSTEATER PÅ SPIL
Kompagniet Teatergrad lader ikke publikum komme til sig, men de opsøger deres publikum på gader og stræder. Og skoler. Kom med på Kildevældsskolen på Østerbro.
- 6-15** TEMA: LANGT TIL LIGELØN
- 6** **SPOT PÅ DEN SKÆVE LØN BLANDT DSF'ERE**
Forbundets nye lønundersøgelse viser, at kvindelige medlemmer tjener 28,5 % mindre end mændene – og uligheden handler også om roller, netværk og gammeldags kønsopfattelse.
- 9** **SNAK SAMMEN I MESSENGER**
Musicalperformere finder hinanden på Messenger, inden de bliver ansat på samme forestilling. Dermed står de stærkere, når de forhandler løn- og arbejdsvilkår.
- 11** **EN HÅNDFULD SKRÆKHISTORIER**
Fire kvindelige medlemmer fortæller om skæve lønforhandlinger fra deres år i branchen – og det er ikke kønt.
- 14** **TRÆN FØR DINE LØNFORHANDLINGER**
Det kan betale sig, at du øver dine lønargumenter, som du øver replikker. Her får du værdifulde råd til din næste lønforhandling.
- 16** KLASSIKEREN
SIDDHARTA
På årets sidste stillfoto fra en operaforestilling er vi nået op i nyere tid. Næmlig til Per Nørgårds 'Siddharta' der blev opført på Det Kongelige Teater i 1986-87.
- 18** **I SKUESPILLET'S TJENESTE: KJELD NØRGAARD**
Selv om Kjeld Nørgaard er glad for, at han i sin tid opfandt Kaj & Andrea, blev han alligevel en smule stødt, da Se & Hør i sin tid skrev, at han var mest kendt for at have sin hånd 'oppe i røven på en frø'. Læs hvordan han vægter resten af karrieren.
- 22** **ÅRETS NYE BØGER**
I år omtaler vi hele 16 bøger, der alle har noget med livet omkring scenerne at gøre. Det er indtil videre det højeste antal på den traditionelle årlige slentretur gennem årets boghøst.
- 26** **VANDRETEATER PÅ SLOTTE OG I KLOSTRE**
Både Charlotte Fich og Sonja Openhagen har været med i såkaldt 'vandreteater' på flere forskellige lokaliteter rundt omkring i Danmark. Læs om, hvad de historiske steder gør ved en teaterforestilling..
- 29** APPLAUS
WILLIAM KISUM (1931-2023)
Man kaldte William Kisum for 'birollernes mester'. Uanset hvor små hans roller var – på både film og teater – var han altid prægnant. Og nu er han også mindeværdig.
- 30** **DSF STUDIO: NY SÆSON MED STORT PROGRAM**
Blandt de første værter for efteruddannelseskurser er næste år Anja Philip, Frederikke Aspöck, Maibritt Saerens, Helene Kvint og Per Scheel-Krüger.

VORES KANALER

- Vores facebookgruppe 'Medlem af Dansk Skuespillerforbund'. Gruppen er kun for medlemmer
- Vores facebookside 'Dansk Skuespillerforbund'
- Vores instagramprofil 'Dansk Skuespillerforbund'
- Vores hjemmeside: www.skuespillerforbundet.dk
- Vores hjemmeside til efteruddannelse og netværk: www.dsfstudio.dk

FØDSELSDAGE

- **Camilla Graff Junior** 2. januar 50 år
- **Sonja Richter** 4. januar 50 år
- **Ramadan Huseini** 5. januar 50 år
- **Peter Frödin** 7. januar 60 år
- **Merete Arnstrøm** 19. januar 85 år
- **Mads-Peter Neumann** 22. januar 85 år
- **Anna Gadborg** 23. januar 75 år
- **Henrik Jandorf** 28. januar 70 år
- **Niels Skousen** 28. januar 80 år
- **Hanne Jørna** 29. januar 75 år
- **Johanna Fridell** 31. januar 50 år
- **Marianne Knorr** 3. februar 75 år
- **Søren Malling** 3. februar 60 år
- **Jacob Ulrik Lohmann** 4. februar 50 år
- **Bue Wandahl** 6. februar 60 år
- **Jan Huus** 8. februar 75 år
- **Henrik Weel** 9. februar 70 år
- **Pia Jondal** 11. februar 70 år
- **Marcus Christensen** 11. februar 50 år
- **Jane Rohde Olesen** 11. februar 60 år
- **Anna Reumert** 14. februar 60 år
- **Christine Wolff Ørnsbo** 14. februar 50 år
- **Henrik Steen Larsen** 18. februar 70 år
- **Preben Ravn** 27. februar 90 år

SCENELIV #6 – 2023

SCENELIV udgives af Dansk Skuespillerforbund og udkommer 6 gange årligt.

Oplag: 2.900 eks. – Abonnement: 425 kr. årligt

Dansk Skuespillerforbund
Tagensvej 85, 3. sal
2200 København N
Telefon: 33 24 22 00
Mandag-fredag 9-12 og 13-15
dsf@skuespillerforbundet.dk
www.skuespillerforbundet.dk

Artikler, læserbreve og lign. sendes til:
jwj@skuespillerforbundet.dk

Redaktion: Jacob Wendt Jensen (redaktør)
Benjamin Boe Rasmussen (ansvarshavende)

Annoncer sendes til: Kristine Høeg,
krh@skuespillerforbundet.dk

Forsidefoto: Per Gudmann

Grafisk design: Spine Studio
Tryk: KLS PurePrint

Debatindlæg og mindeord må maks. fylde 2800
anslag inkl. mellemrum

ANNONCEPRISER OG FORMATER (b × h)

Helside (215 × 280 + beskæring) 10.000 kr.
Bagsiden (215 × 220 + beskæring) 10.000 kr.
1/2 side (196 × 124) 5.500 kr.
1/3 side – horisontal (62 × 254) 4.000 kr.
1/3 side – vertikal (196 × 81) 3.000 kr.
Visitkort (95,5 × 60) 700 kr.
Små medlemsannoncer (95,5 × 60 mm –
400 anslag inkl. mellemrum): 350 kr.

Annoncemateriale skal afleveres i pdf-format.
Alle priser tillægges moms.

Særlige annonceønsker: Kontakt Kristine Høeg,
krh@skuespillerforbundet.dk

Næste nr. af Sceneliv udkommer
16. februar 2024

28,5 PROCENT – SÅ SKÆV ER LØNNEN!

Af Benjamin Boe Rasmussen

Ved Ekko Awards for nylig havde Ditte Hansen og jeg fået den ære at overrække en pris, og i den forbindelse talte vi om blandt andet solidaritet. Vi nævnte den ikoniske scene fra 'Norma Rae', hvor Sally Fields i titelrollen stiller sig op på et bord på tøjfabrikken med et stort 'UNION'-skilt. En for en slukker de underbetalte syersker deres symaskiner, og strejken for bedre arbejdsforhold er i gang.

Jeg ved ikke, om det vil have samme effekt, hvis jeg stiller mig op på Rådhuspladsen med et 'LIGELØN'-skilt. Sikkert ikke. For selv om vi har talt om ulige løn i evigheder, sker der ikke noget.

Det viser flere undersøgelser på vores fagområde – ikke mindst den seneste store undersøgelse, som vi har lavet blandt vores medlemmer, og som du kan læse om i dette nummer af Sceneliv. Her fremgår det, at kvinderne i vores branche tjener 28,5 pct. mindre end deres mandlige kolleger. Og ser vi på kvinder over 50 år, taler vi om en løn, der ligger hele 37 pct. under mændenes.

Jep, den lader vi lige stå et øjeblik. Undersøgelsens resultater om lønforskelle vækker genklang – også hos for eksempel castere og agenter, og vi kan se, at det flere steder handler om kulturen.

Eksempelvis kan vi se, at kvinderne rent faktisk forsøger at forhandle, men at de får mindre ud af det. De oplever, at der bliver kommenteret negativt på, at de forhandler, mens mændenes forhandling bliver set som professionel og naturlig. I undersøgelsen fortæller flere kvindelige medlemmer, at der ofte bliver appelleret til deres følelser, og at de bliver givet

ansvaret for den kollektive økonomi. Det er faktisk vildt at læse den slags vidnesbyrd i 2023.

Vi kan ikke længere lukke øjnene. Ulige løn er virkelig – med al sandsynlighed også på din produktion. Så hvad gør vi ved det?

Jeg har ikke en færdig plan for, hvordan vi rydder op i det her rod, men jeg ved, at ligeløn er en opgave for hele branchen. Som kolleger og venner har vi et ansvar for, at dem der kommer efter os, ikke også skal bruge et helt arbejdsliv i kamp mod en skæv løn.

I forbundet har vi i første ombæring sat gang i kampagnen 'Sæt spot på den skæve løn', hvor vi fokuserer på lønforskelle, forskellige standarder for mænd og kvinder i vores branche, og hvordan et arbejdsliv former sig for de to køn i forhold til roller og alder.

For vi er nødt til at tale om vores løn og vores arbejdsvilkår. På mange måder er den manglende samtale udtryk for den samme tavshedskultur, der præger andre områder af branchen. Og den manglende tradition for at tale om lønnen er faktisk direkte medvirkende til at øge den skæve løn. Uligeheden trives nemlig allerbedst i mørke.

Et eksempel: Engang i 2010'erne valgte castet på en forestilling på et større københavnsk teater at sætte deres lønsedler op i kantine. Chefen blev selvfølgelig pænt sur, men lønforskellen mellem kønnene talte et meget tydeligt sprog.

Så ved jeg godt, at der stadig er nogen, der forsøger at skrive ind i jeres kontrakter, at I ikke må tale om jeres løn- og arbejdsvilkår – men det er ulovligt. Du må altid gerne tale om din løn med andre. Det har du Ligelønslovens ord for.

Lønforskellen bliver selvfølgelig ikke visket ud, bare fordi vi i branchen taler om den. Derfor vil vi i skuespillerforbundet også prøve at løfte snakken ind i de rum, hvor pengene bliver fordelt. I mine øjne kan vi fuldt ud kræve, at alle brancher og projekter, der modtager statsstøtte, lever op til visse standarder. Her synes jeg ikke lige løn til alle køn er urimeligt. Faktisk synes jeg, det er pinligt, at vi ikke har ligeløn og en bæredygtig økonomi på tværs af kønnene.

Hvis vi ikke kan tale os til rette, får vi måske brug for Norma Rae. Men indtil jeg finder min indre Sally Fields frem, så lad os hjælpe hinanden og de næste generationer og tale om den skæve løn. ●

HER SPILLER BØRNENE HOVEDROLLEN

Teatergrad har, som hele Danmarks byrumsteater, specialiseret sig i at skabe forestillinger, der kommer til tilskuerne i stedet for den anden vej rundt. Forestillingen 'De usynlige' er rettet mod skolebørn på mellemtrinnet og bliver skabt i tæt samarbejde med både Dansk Røde Kors og børnene selv.

Af Louise Kidde Sauntved

Der er hektisk aktivitet i klasseværelset hos 5.C på Kildevældsskolen på Østerbro. Alle borde er rykket ud til siden, så Teatergrad kan komme til at sætte deres scene op midt i lokalet. Imens dukker der med jævne mellemrum et nysgerrigt ansigt op og kigger ind gennem glasdøren, mens en spændt summen lyder fra gangen, hvor klassen venter på at skulle i teatret – i deres eget lokale.

'De usynlige' handler om følelsen af ensomhed. Om at være præ-teen og måske gå og føle sig lidt usynlig i klassefællesskabet – og om, hvad man kan gøre for at få et bedre fællesskab, hvor alle er med. Og selv om det er Pelle Nordhøj Kann og Luise Kirsten Skov, der står på den lille scene, er det børnene, der spiller hovedrollen. For Pelle og Louise stiller dem spørgsmål undervejs og retter forestillingens historie ind, så den passer til præcis den klasse, de spiller for.

Derfor har de fra tredje prøvedag spillet for et testpublikum for at finde ud af, hvad der starter en meningsfuld samtale, og hvad der lukker den ned. Hvor de skal skrue op, og hvor de skal skrue ned. Dagens forestilling er næsten helt på plads. Men også kun næsten, for der er altid plads til forbedring:

"Skal vi lige lave en introduktion, hvor vi fortæller børnene, at forestillingen ikke er helt færdig?" spørger Luise instruktøren, Rolf Hansen, der sammen med teaterleder Christine Worre Kann iscenesætter forestillingen.

"Jeg synes, I er så langt, så det behøver I ikke. Medmindre I synes, det er mere trygt lige at sige det?" svarer han.

De ender med at blive enige om en kort introduktion ude på gangen, inden 5.C bliver lukket ind på gulvet rundt om de to trekantede podier i blå og orange. Som i øvrigt matcher skuespillernes tøj.

"Er det kun de to der, I skal stå på?" spørger en af drengene nysgerrigt.

Spørgsmål i børnehøjde

Allerførst bliver børnene bedt om at lukke øjnene og lytte til en optagelse. Bagefter bliver de spurgt, hvad de kunne høre. 'En skolegård', 'en der cykler', 'børn der leger' lyder nogle af svarene.

'Legede de alene eller sammen?' spørger Pelle.

'Var der nogen af jer, der hørte hjertebanken?'

Efter den indledende spørgerunde forvandler Pelle og Luise sig til Sofie og August fra 5. klasse. Sofie er ked af det, fordi hendes bedste veninde er flyttet. Men da August spørger, om hun vil lege med ham, kan hun alligevel ikke overskue det. Hun har ondt i maven og vil bare hjem.

"Sofie har ondt i maven. Kender I det?" spørger Pelle klassen, der kommer med deres egne bud på, hvorfor man kan have ondt i maven: 'Fordi man keder sig', 'fordi man er alene og ikke tør spørge nogen, om de vil lege'. En enkelt byder modigt ind med

'det har jeg selv prøvet'. Andre er mere tilbageholdende. Hvis Pelle og Luise mærker, at der er en, der egentlig gerne vil sige noget, hiver de fat i vedkommende og spørger 'hvad med dig? Kender du det?'. Det handler hele tiden om at gribe det, klassen giver.

"Det er en kæmpe udfordring, men også enormt sjovt og lærerigt. Klassens klovn skal jo tackles på en måde, mens den forsigtige og stille skal tackles på en anden måde. Og hvis der sidder en, der virkelig føler sig ensom, kommer det måske for tæt på. Så det er noget med hele tiden at prøve at analysere og holde sig enormt åben og reelt nysgerrig over for de her børn," forklarer Pelle efter forestillingen.

Ekspertise giver tryghed

Derfor er han også glad for, at de både kan trække på mange års erfaring med lignende forestillinger og samarbejder med Røde Kors.

"Vi har lavet denne her type forestilling mange gange, så vi har nogle ideer og nogle greb, hvor vi ved, at her får bulderbasserne lige lidt plads, og her kan vi få de mere stille med. Så vi inkluderer hele klassen. For hvis vores mål med forestillingen er at bekæmpe følelsen af ensomhed, så er vores opgave også at vise, hvordan man kan skabe et stærkt og inkluderende fællesskab. Vi vil gerne vise, at det at kunne tale om følelsen af ensomhed kan være med til at skabe et stærkt fundament for et godt klassefællesskab."

Undervejs skal de være klar til at tage hånd om de børn, der er særligt sårbare.

Om til det formål er de blevet vejledt af Røde Kors, som Teatergrad tidligere har arbejdet sammen med på forestillingen 'Krig i børnehøjde'.

"Røde Kors har en stor viden om, hvordan man taler med børnene. Hvad man må sige, og hvad man ikke må sige. Hvor man skal gå dybere, og hvor man måske skal glide lidt af på det børnene fortæller, for ikke at få startet noget forkert. De kommer med en kæmpe ekspertviden, som kan hjælpe mig med at forstå både de roller, jeg skal spille, og den relation til børnene, som jeg tror, jeg ville have været ret nervøs for, hvis stykket havde været baseret på en omgang 'teatersynseri'. Nu er jeg mere tryk, hvis et barn siger 'jeg føler mig meget ensom. Ingen ser mig'. Så handler det fra vores side om at anerkende, at det er enormt flot at sige det højt, og at det er noget, de skal tale om i klassen," fortæller Pelle.

Ikke to er ens

Tilbage på scenen skal Sofie og August have musiktime. Pelle deler farvestrålende klokke ud til alle, og hver klokke har forskellige toner. Med Pelle som dirigent laver klassen en fælles melodi, og alle børnene er helt med. Selv et par drenge, der hidtil har gemt sig dybt i hætterne på deres trøjer, smiler stort og svinger energisk med klokkerne. Som en del af fællesskabet.

Sofie, i skikkelse af Luise, tøver med at tage den klokke hun bliver tilbudt. For

hvad nu hvis nogen lægger billeder af det ud på nettet?

"Kan man føle sig ensom på internettet?" spørger Pelle ud i klassegruppen. Og så går snakken igen.

Sådan fortsætter forestillingen, som en vekselvirkning mellem spilsener og spørgerunder, hvor Pelle og Luise hele tiden koncentrerer sig om børnene og deres reaktioner.

"At arbejde på denne her måde kræver et utroligt fint kollegaskab, hvilket vi heldigvis har. Vi skal virkelig være i sync, så vi hele tiden kan hjælpe hinanden. Når den ene griber en samtale, så observerer den anden. Hvis der for eksempel er et barn, jeg overser, hopper Luise ind. Vi har carte blanche til at hjælpe hinanden, hvis vi overser noget, eller der er spørgsmål, der ikke bliver belyst skarpt nok. Det kræver en enorm tillid, og at vi, efter hver forestilling, taler om, hvad det var, vi gjorde."

Der bliver dog ikke tid til evaluering umiddelbart efter dagens gennemspilning. Et voldsomt regnskyl gør, at klassen ikke – som planlagt – kan være ude, så de har brug for deres klasselokale lidt før end beregnet. Heldigvis er scenografien til 'De usynlige' designet til at kunne være i en personbil, og de to trekantede podier, lamper, højttalere og klokkekassen bliver hurtigt pakket sammen i en specialsyet kuffert. Klar til næste forestilling, næste klasseværelse – og næste hold nysgerrige børn. ●

HEJ KVINDE: VED DU, AT DU TJENER 28,5 % MINDRE END DIN MANDLIGE KOLLEGA?

For du er del af en branche, der konsekvent betaler de mandlige skuespillere mere end de kvindelige, og forskellen bliver kun større med alderen. Det afslører en helt ny lønundersøgelse. Og for alle, der troede, at den slags hørte fortiden til, er der trist nyt: Ulighed handler ikke kun om løn, men også om muligheder, netværk og gammeldags kønsopfattelse.

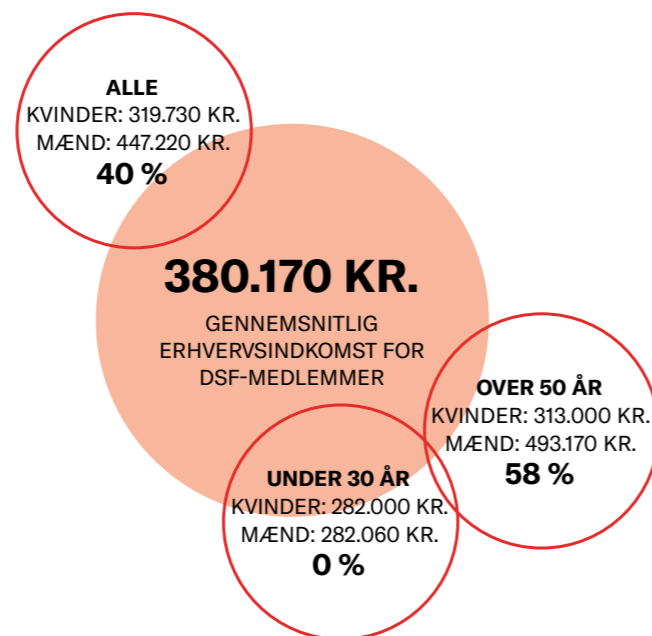
Af Kristine Høeg

Da vi skulle finde skuespillere, der havde lyst til at være med i dette tema, var der en, der kommenterede, at hun opfattede det med markant ulige løn som noget, der fandtes for 10 år siden. Det afspejler meget godt en udbredt ide om i hele samfundet om, at de to køn ligger nogenlunde på niveau i forhold til både løn, jobmuligheder, krav og netværk. Måske tjener mænd lidt mere, men ikke meget. I hvert fald ikke længere.

I 2023 har skuespillerforbundet fået gennemført en stor lønundersøgelse blandt medlemmerne – og den viser, at det desværre står værre til med den ulige løn, end de fleste tror.

Skæv løn i alle aldre – på nær de unge

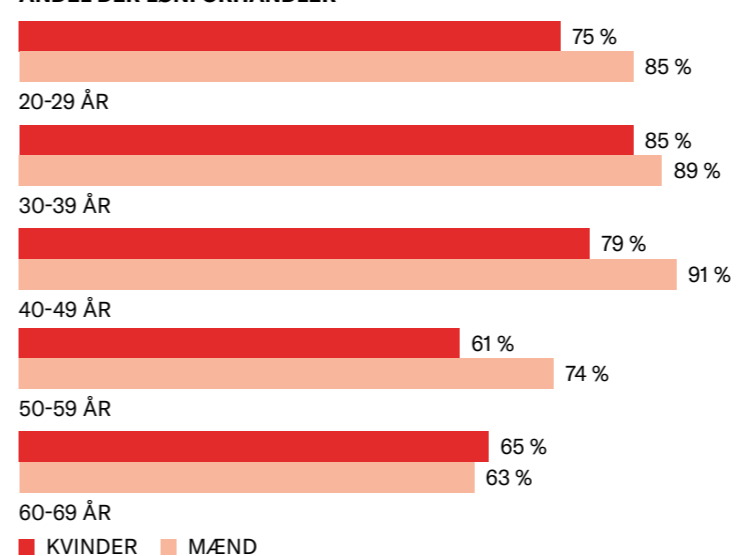
På tværs af alle aldre tjener kvindelige skuespillere 28,5 procent mindre end deres mandlige kolleger, og ser vi på gruppen over 50 år, er forskellen hele 36,5 procent! Kun blandt de yngre medlemmer under 30 år, ser vi nogenlunde lige løn. Om det så skyldes, at der er forandring på vej, eller at kvindelige skuespillere er bedre lønnet i de unge år, afslører tallene ikke.

Kvinderne konfronterer – men vinder ikke

De skæve lønninger ses særligt på de større teatre og inden for film- og tv-produktion – og forskellen bliver etableret fra ansættelsestidspunktet. Og selv om der også er mænd, der oplever ulige løn, er det mest udbredt blandt kvinderne. Der er næsten dobbelt så mange kvinder, der konfronterer arbejdsgiveren med deres lavere løn, men alligevel har de svært at få lønnen op på mændenes niveau.

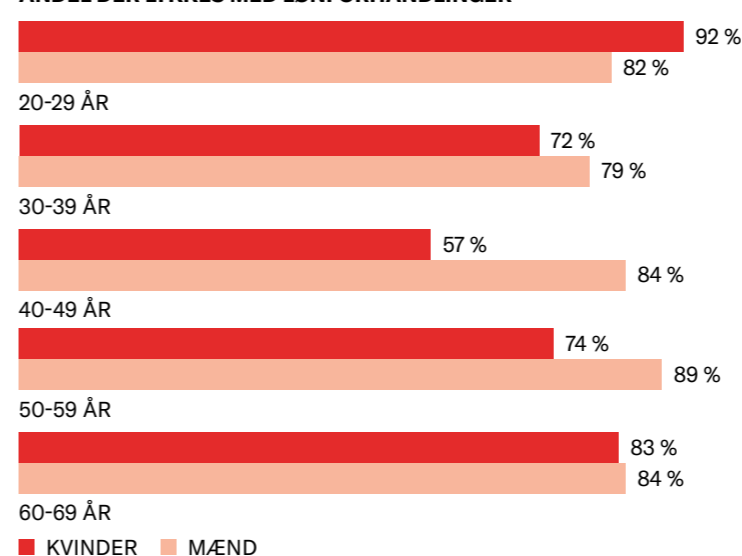
ANDEL DER LØNFORHANDLER

Mænds lønforhandling bliver oftere belønnet

Argumentet om at forhandle lønnen følger ofte lige i halen af tal, der viser skæv løn mellem kønnene. Og selv hvis vi glemmer snakken om det urimelige i primært at belønne dem, der råber højest, så falder en lønforhandling også oftere ud til mændenes fordel. Fra 40 år og frem falder andelen af kvinder, der lønforhandler, og selv når de forsøger at argumentere sig til en højere løn, lykkes de sjældnere med det, end mændene gør. Det er der flere grunde til.

ANDEL DER LYKKES MED LØNFORHANDLINGER

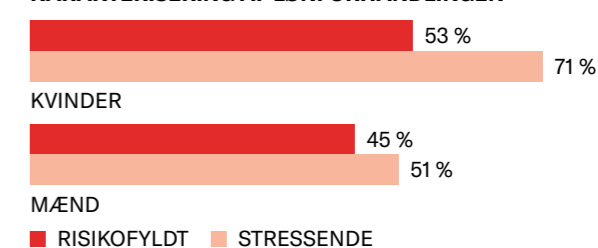

De utaknemmelige og besværlige kvinder

En væsentlig forskel er de to køns opfattelse af hele forhandlingsituationen. Hvor mange mænd ser det at argumentere for en højere løn som en naturlig del af arbejdslivet, betragter mange kvinder lønforhandling som både stressende og risikofyldt – med hensyn til både økonomi og forholdet til arbejdspladsen. Kvindelige skuespillere bliver nemlig oftere end deres mandlige kolleger bedt om at være solidariske i deres lønkrav, og hvis de alligevel insisterer på at forhandle løn, bliver de opfattet som utaknemmelige og besværlige.

Og i en branche, hvor netop 'likeability' betyder så meget, kan det, at kvinder oplever, at de skal være medgørlige og gøre sig ekstra umage for ikke at få et dårligt ry, smitte af på, hvordan de risikovurderer en lønforhandling.

KARAKTERISERING AF LØNFORHANDLINGEN

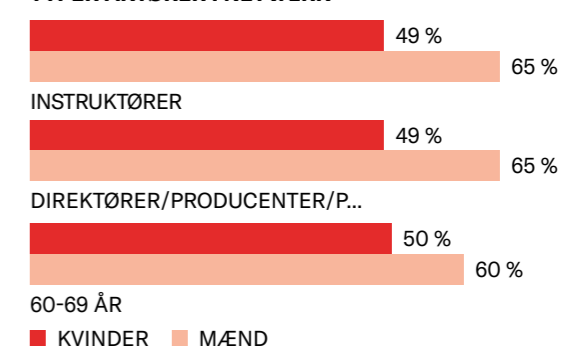

Mændene har de 'rigtige' venner

Samtidig med at det er vigtigt at have et godt ry, er det også vigtigt at være del af et netværk. Men det skal være det rette netværk.

Og her er mændene markant bedre stillet end kvinderne. Mænds netværk er nemlig i højere grad 'vertikale' – der er altså personer højere oppe på stigen i deres netværk – mens kvinderne typisk er i 'horisontale' netværk, der ikke er lige så karrierefremmende. Samtidig bliver kvindernes netværk svagere med alderen. Og fordi branchen meget ofte rekrutterer i netværk, betyder det, at kvinderne også her halter efter mændene.

TYPEN AKTØRER I NETVÆRK

Kvinderne arbejder mere ikke-fagrelevant

Den situation har måske også betydning for et af de andre resultater i undersøgelsen – nemlig at flere kvindelige skuespillere end mandlige tjener en del af deres løn på ikke-fagrelevant arbejde. Desuden viser tallene også, at kvinderne i højere grad er ansat ved mindre teatre, mens mændene får job på de større teatre og i film og tv.

Digitale fællesskaber giver et boost til lønforhandlingen

Hvis der ikke er en overenskomst at læne sig op ad, og du ikke kender dine kolleger endnu, er det svært at finde ud af, hvilken løn, du skal have. Det er virkeligheden for mange af forbundets medlemmer. Ud af den skæve situation er vokset en ide om at samle sig i digitale forhandlingsfællesskaber på forhånd – og det virker, fortæller et medlem og en chefjurist fra skuespillerforbundet.

Af Kristine Høeg

Det er jo meget fint med gode råd om, at du skal tale med dine kolleger om din løn. Men hvad gør du, hvis du bliver ansat på en forestilling, og producenten ikke fortæller, hvem de ellers forhandler med, og når skuespillerforbundet ikke uden videre må dele med dig, hvem der har indgået kontrakt på samme produktion?

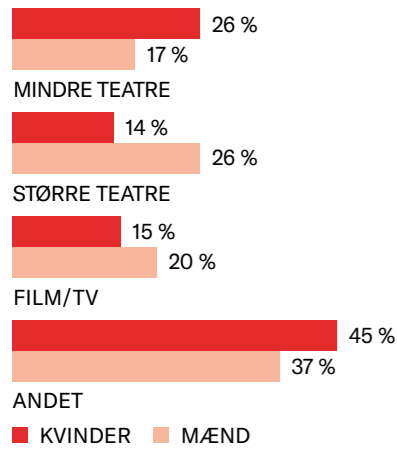
Det var – og er stadig – situationen for mange af Dansk Skuespillerforbunds medlemmer. En af løsningerne viste sig at være både enkel og digital – nemlig messengergrupper. Ideen opstod i et samarbejde mellem musicaludvalget, forbundet og skuespiller og musicalperformer Max-Emil Nissen, og den har allerede bredt sig til flere hjørner af branchen. Hos forbundet håber man selvsagt, at endnu flere tager de digitale forhandlingsfællesskaber til sig.

Aner ikke hvem kollegerne er

“Når medlemmer henvender sig til os, er det vigtigt, at de ved, at de kan tale med os i fortrolighed. Derfor må vi her i forbundet ikke bare fortælle de spillere, der forhandler løn på samme forestilling om, hvem der ellers er med. Samtidig holder produktionerne selvfølgelig hemmeligt, hvilke opsætninger de laver, og hvem der skal være med. Det betyder, at vores medlemmer kan have svært ved at forhandle løn, fordi de ikke kender deres nye kolleger eller det samlede lønniveau,” forklarer Magnus Homann Poulsen, chefjurist i DSF.

“Vi er som skuespillere og musicalperformer ret begrænsede, når vi bliver tilbudt en kontrakt – vi aner jo ikke, hvem vores fremtidige kolleger er. Producenten fortæller os ikke noget, og samtidig kan forbundets jurister sidde med værdifuld information, som de ikke uden videre må dele med os medlemmer. Løsningen viste sig at være en messengergruppe. Jeg etablerer den, når jeg bliver hyret på en forestilling, og når Magnus får kontrakter ind fra folk på samme produktion, fortæller han at de kan kontakte mig. På den måde får vi kontakt med hinanden, inden nogen har skrevet under

PRIMÆRE INDTÆGSKILDER

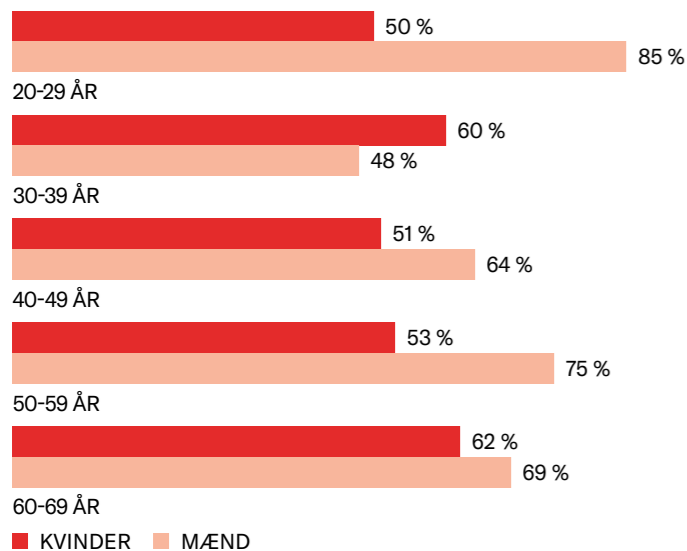

Flere manderoller – i flere år

Det er ikke nødvendigvis, fordi kvinderne synes, at små teatre og andre brancher er det fedeste, de kan bruge deres arbejdsliv på. Nogle bliver nødt til at søge derhen. For undersøgelsen afslører desværre også, at der generelt er flere manderoller på hylderne – i hvert fald når det gælder en del af rollelisten.

Hvor der godt nok er nogenlunde lige mange hovedroller og store roller til de to køn, er fordelingen af mindre roller og biroller helt skæv på tværs af køn. Og med alderen bliver forskellen kun mere udtalt.

ANDEL DER OPLEVER AT DE FÅR ROLLER, DE ØNSKER AT ARBEJDE MED

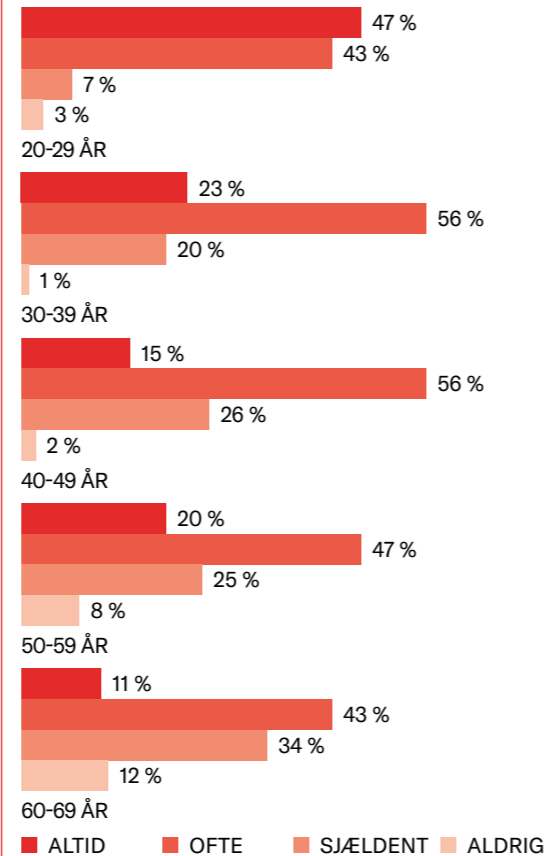
Kvinder skal være en succes, før de fylder 30

Alt det her munder ud i et klart billede af, at kvindelige skuespillere står stærkest resten af arbejdslivet, hvis de slår igennem tidligt i karrieren – og helst inden de runder de 30 år. Det er nemlig allerede her, den langsommere opstigning gennem løntrinene, de færre roller og en mindre diversitet i kvindrollerne begynder at gøre sig gældende. ●

Derfor taler vi ikke om lønnen

Måske har kvinderne hele vejen haft en ide om, hvor skævt det egentlig står til med deres lønninger – undersøgelsen viser i hvert fald, at det er dem, der er mest åbne for at tale om løn. Men det er stadig kun 1 ud af 5, der altid vender lønnen med kollegerne – og det sker oftere på teatrene end på film- og tv-produktionerne. Samtidig afslører tallene, at lysten til at tale om løn bliver mindre med alderen.

HVOR OFTE TALER MAN OM LØN

GRUND TIL IKKE AT TALE OM LØN

på noget som helst,” fortæller Max-Emil Nissen og uddyber den forskel, som en messengergruppe kan gøre:

Hele ensemblet forhandlede lønnen op

“På en tidligere forestilling, jeg var med på, lovede producenten lige løn til alle, men da jeg fik kontrakten, undrede jeg mig over beløbet, fordi der er større navne end mig med på holdet. Vi begyndte at skrive i gruppen, og det viste sig hurtigt, at lønniveauet var i øst og vest. Så meldte vi alle sammen tilbage enkeltvist om den manglende lige løn. Først insisterede producenten på, at det skulle være sådan, dernæst sagde han, at han begået fejl og trak i land. Vi landede på et beløb på 40.000 kroner i måneds løn, hvilket ofte er fint for os med mange års anciennitet, så på den måde blev det især de relativt nyuddannede på holdet, der blev løftet.”

Og det er præcis det, som Magnus Homann Poulsen mener, de små digitale forhandlingsfællesskaber kan:

“Det at tale om lønnen med dine kommende kolleger giver en gennemsigtighed og styrker dig i din forhandling, så du forhåbentlig ikke sidder på første prøvedag og finder ud af, at dine kolleger har haft mulighed for at presse lønnen højere op, end du har. På den måde skaber grupperne fællesskab og solidaritet, samtidig med at du får viden og fakta, som du kan bruge konkret. Det er vigtigt, at medlemmerne snakker sammen og bruger hinandens erfaringer,” lyder det fra Magnus Homann Poulsen, der håber, at ideen breder sig til alle hjørner i branchen og anbefaler alle at henvende sig til forbundet så tidligt som muligt i et ansættelsesforløb:

Vi uddanner hinanden i løn

“Jo før du henvender dig, desto bedre. Så har vi navnene på så mange af jer som muligt i god tid, og der er ingen grund til at stå alene i din forhandling. Du får altid noget ud af at tale med dine kommende kolleger.”

Max-Emil Nissen oplever, at der er stor forskel på, om kollegerne har lyst til at dele deres lønniveau:

“Gruppernes funktion er, at vi uddanner hinanden inden for løn, men det er stadig svært for mange at tale om løn – især blandt dem, der er øverst på anciennitetsstigen, og dem, som jeg tænker tjener mest. Men vi snakker meget mere om løn end før, og den nye generation synes jeg virkelig er i gang med at reformere arbejdsmiljøet – de er langt bedre til at tale om løn, grænseoverskridende adfærd. De har en anden tilgang til det, som er utrolig sund og gavnlig. Det kunne vi lidt ældre lære rigtig meget af.” ●

ÅBENHED OM LØN: DET SIGER LOVEN

Der findes stadig producenter, der siger, at du ikke må diskutere din løn med andre – men det må de faktisk ikke bede dig om. Det står i ligelønsloven – sammen med andre vigtige detaljer, der skal bidrage til en mere lige løn mellem kønnene.

LØN OG FORTROLIGHED

- Medarbejdere må frit oplyse enhver om deres egne lønforhold. Der er altså intet i vejen for, at du deler lønoplysninger med dine kolleger.
- En ansættelseskontrakt må derfor ikke indeholde en ‘fortrolighedsklausul’, der forbyder medarbejderen at oplyse andre om sine lønforhold. Dette vil være en overtrædelse af ligelønsloven og udgøre et ugyldigt vilkår i ansættelseskontrakten.
- Derfor er det også i strid med loven at opsiges medarbejdere med den begrundelse, at de har har videregivet oplysninger om egne lønforhold.

KØNSOPDELT LØNSTATISTIK

- Virksomheder med mindst 35 medarbejdere, hvoraf der mindst er 10 af hvert køn med samme arbejdsfunktion, har pligt til at fremlægge kønsopdelt lønstatistik. Dette gælder selvsagt ikke mange virksomheder inden for branchen, men det er god viden at have.

LIGELØNSLOVEN FORBYDER LØNMÆSSIG FORSKELSBEHANDLING PÅ GRUND AF KØN

- Arbejdsgivere skal som udgangspunkt yde kvinder og mænd lige løn og lige lønvilkår for samme arbejde eller for arbejde, der bliver tillagt samme værdi.
- Der kan dog være saglige og objektive grunde til at aflønne forskelligt. Loven beskytter mod både direkte og indirekte forskelsbehandling.
- Hvis en medarbejder kan godtgøre, at der er lønforskel for samme arbejde eller arbejde af samme værdi, skal arbejdsgiveren herefter kunne sandsynliggøre, at lønforskellen ikke skyldes kønsdiskriminering, men er begrundet i saglige og objektive forhold som fx: kvalifikationer, uddannelse, anciennitet, præstation, fleksibilitet og erfaring.

Vidnesbyrd fra forhandlingsbordet:

Løgn, trusler, løntryk og forskelsbehandling

Af Kristine Høeg

Som forbundets nye lønundersøgelse afslører, så er der meget langt til ligeløn mellem de kvindelige og mandlige medlemmer – og bag tallene gemmer sig blandt andet følgende eksempler på uskønne lønforhandlinger. Vidnesbyrdene på disse sider viser med al tydelighed, at det ikke bare er et spørgsmål om, at kvinderne skal forhandle – hele vejen rundt i branchen er der brug for en oprydning i den måde, der bliver fastlagt løn- og arbejdsvilkår.

1 “Forhandleren løj – og betalte 2000 kroner mere til mandlig kollega”

“For nogle år siden forhandlede jeg løn på en tv-serie, jeg skulle være med i, men jeg fandt senere ud af, at arbejdsgiveren havde løjet mig lige op i ansigtet. Det var en gennemgående rolle i serien, så der var altså tale om mange dages indspilninger. Under forhandlingen fik jeg at vide, at jo flere dage man havde på serien, desto lavere dagsgage fik man – og dem med få dage ville dermed få en højere gage. Samtidig sagde forhandleren, at ikke engang de spillere, der var mere kendte end mig, ville få den løn, jeg havde spillet ud med – heller ikke selv om de havde færre indspilningsdage. Egentlig syntes jeg, det gav fin logik. Altså indtil jeg fandt ud af, at det slet ikke hang sådan sammen.”

“På settet opdager jeg nemlig, at den mandlige skuespiller, der har samme type rolle som mig – og endda skal indspille

i flere dage, og som derfor bør have en lavere gage, får 2000 kroner mere om dagen i løn. Og selv om han er et mere kendt navn end mig, skulle det jo ikke have nogen betydning. Der blev altså løjet for mig under forhandlingerne.”
– Kvindelig skuespiller, 49 år

2 “Forskellen på mænd og kvinder er en præmie i branchen”

“Jeg har oplevet så meget ulighed i mine år i branchen – senest på en stor tv-serie, hvor jeg i første sæson fik 1000 kroner mindre end min mandlige medspiller, fordi den mandlige forhandler holdt fast i, at jeg skulle have mindre end min kollega. I anden sæson forhandlede jeg med en kvinde og holdt fast i, at jeg ville have det samme som medspilleren – og det fik jeg. En gang oplevede jeg, at en mandlig spiller fik 12.000 kroner mere om måneden, end jeg gjorde, til trods for at vores roller var lige store, og

Foto: Per Gudmann

jeg har oplevet at de mandlige kolleger kan få tillæg, mens kvinderne ikke kan.”

“Generelt ser jeg, at de mandlige kolleger er gode til at forhandle sig til par ekstra optagedage på kontrakten, men hvis jeg foreslår det, bliver forhandlerne foragede og siger, at det slet ikke kan lade sig gøre. Men jeg kan jo se, at nogle mænd forhandler sig til ekstra dage – og dermed får de mere i løn.”

“Derfor har jeg tit valgt de mindre teatre. Jeg oplever dem som mere reelle og har erfaring for, at vi skuespillere får det samme i løn, uden at det skal diskuteres.”

“Jeg har flere gange oplevet, at en forhandler sagde ‘det er du ikke værd’, når vi forhandlede løn – men sådan noget hører mændene ikke. Deres forhandlinger foregår på en helt anden måde. Jeg oplever, at den forskel ‘bare’ er en præmie i branchen, og jeg er blevet kaldt både irriterende og umulig, fordi jeg har pointeret urimeligheden i det. Og jeg er blevet valgt fra, fordi jeg har bedt om den samme løn som mine mandlige kolleger. Hvor er det dog provokerende og megairriterende, at det stadig skal være sådan!”

– Kvindelig skuespiller, 52 år

3 “Teaterchefen bad mig være solidarisk med den samlede økonomi”

“Lige nu spiller jeg med i et stykke på et større teater, og da jeg fik deres lønudspil, begyndte jeg med at forhøre mig hos

nogle af de andre medvirkende. Generelt snakker jeg om løn med alle, så jeg får en ide om niveauet, og om jeg bliver tilbudt en fair løn. En af de medvirkende er en af mine holdkammerater fra Skuespillerskolen, så vi har fuldstændig samme anciennitet og er nøjagtig lige ukendte, så vi er meget sammenlignelige. Derfor gik jeg ud fra hans løn – selv om jeg reelt har en navngiven rolle, og han er i ensemblet. Udspillet fra forhandleren var godt nok den samme grundløn, men til gengæld ligger min kollega næsten 4000 kroner over mig om måneden på det personlige tillæg – så jeg går i forhandling på baggrund af, vi netop er så direkte sammenlignelige.”

“Men jeg bliver afvist. Til sidst siger jeg det, som det er – at den eneste forskel jeg kan se på ham og mig er, at han er en mand, og jeg er en kvinde. Det bliver forhandleren meget fortørnet over, og hun sender mig videre til teaterchefen, der sagde, at min kollega har været ansat flere gange end mig, og at han ikke kunne forsvare, at jeg startede på så højt et tillæg. Men det jo helt åndssvagt. Fordi han trækker ‘solidaritetskortet’ og gør mig ansvarlig for den samlede økonomi, og fordi de ansætter to kvinder og ti mænd i hver forestilling. På den måde bliver mændene ansat igen og igen og igen – og det er så med til løntrykke kvinderne og fastholde en forskel.”

“Det endte med, at de ville strække sig til 800 kroner mere i tillæg – jeg tog imod det, fordi jeg godt kunne se, at slaget var tabt. Og selv om jeg er glad for forestillingen, så er denne her lønforhandling, for mig, et kongeeksempel på, at der er kæmpe forskel på, hvordan der bliver forhandlet med henholdsvis kvinder og mænd. Når jeg taler med mine mandlige branchekolleger, er der i hvert fald ingen af dem, der har prøvet noget lignende.”

– Kvindelig skuespiller, 43 år

4 “Vi blev truet, fordi mine mandlige kolleger brokkede sig over min lave løn”

“Jeg var engang med i en reklamefilm sammen med tre mandlige skuespillere. Jeg vidste på forhånd, at der var to typer honorar – statist og skuespiller. Da jeg fik min kontrakt, kunne jeg se, at jeg blev tilbudt statisthonorar. Jeg spurgte derfor en af mine mandlige medspillere, hvad han fik, og han fik skuespillerhonorar. Det fik alle mændene, selv om vi alle havde samme type rolle og eksponering. I første omgang gik jeg selv til producenten og klagede – det krævede virkelig is i maven! Men jeg blev råbt ad og fik at vide, at jeg ikke måtte diskutere løn med de andre. Heldigvis bakkede mændene mig op og krævede, at vi fik det samme. Så gik det helt bananas, og vi blev truet og fik igen at vide, at vi ikke måtte tale om ansættelsesvilkårene. Samtidig forsøgte de at ændre på vores rettigheder og sagde, at hvis vi fastholdt kravet, kunne de ikke garantere at vi kom med i den færdige reklame. Det endte med at forbundet var inde over sagen.”

– Kvindelig skuespiller, 49 år ●

Sådan oplever branchen den ulige løn

Producent: “Man hiver fat i dem, man kender”

“Den måde vi rekrutterer på, er meget netværksrekruttering. Det er skidesvært at få brudt de cirkler. Så har der været nogle år, hvor der har været meget travlt, og så hiver man jo fat i dem man kender, og dem man ved, hvad kan.”

Kvindelig skuespiller: “Vi skal ikke træde ret meget forkert”

“Det er min fornemmelse, at mænd har en længere snor end kvinder. Vi skal ikke træde ret meget forkert, før vi kommer i ‘bad standing’!”

Kvindelig skuespiller: “Hun antydede, at jeg havde været besværlig”

“Casteren sagde, at man skal gøre meget for at holde sig bedste venner med alle i branchen. Hun antydede – eller nævnte – at jeg måske havde været lidt besværlig.”

Kvindelig skuespiller: “Der bliver brugt skyld og skam”

“Man får altid følelsen af, at man ikke er taknemmelig, fordi man vil snakke løn. Det er lidt følelsesladet, og man bliver styret lidt, og der bliver brugt skyld og skam.”

Mandlig skuespiller: “Det er bare professionelt”

“Når du endelig forhandler, så bliver du mødt positivt, synes jeg. Tit har de jo ingen penge, men så kan man forhandle sig lidt frem og tilbage alligevel. Det er bare professionelt.”

Kvindelig skuespiller: “Får jeg et nej, siger jeg, det er i orden”

“Jeg bliver altid bekymret for, om teaterchefen bliver træt af mig med det samme, hvis jeg forsøger at forhandle. Så det bliver tit til, at jeg prøver én gang, og hvis jeg får nej, så siger jeg, at det er i orden, og det kan jeg godt forstå.”

Kvindelig skuespiller: “Man vil jo ikke skabe dårlig stemning”

“Jeg er lige så vævende som de andre, når man bliver spurgt direkte. Man skal også spille sammen bagefter, og man vil gerne have, at folk føler sig tilpas. Man vil jo ikke skabe dårlig stemning.”

Agent: “Det er sværere at skubbe kvindernes løn”

“En af vores kvinder har vundet alle priserne og har spillet en masse biroller. De senere år har vi fået hende i nogle kæmpe roller. Nu er hun skubbet op på 15.000 kroner om dagen, efter hun har ligget på 10.000 kroner de sidste mange år (...) Det er sværere at skubbe med kvindernes løn end med mændenes.”

Kvindelig skuespiller: “Han havde ikke forhandlet – han fik bare 10.000 mere end mig”

“Jeg fandt ud af, at min mandlige kollega med samme anciennitet, type af rolle og så videre som mig, fik 10.000 kroner mere end mig. Jeg fik forhandlet min løn lidt op, men ikke så meget som ham. Han havde ikke forhandlet, han havde bare fået tilbudt den højere løn end mig.”

Kilde: Skæve spotlys, 2023, ReSearch Humanity/Kurana

INVITATION TIL NYTÅRSKUR

Dansk Skuespillerforbund

Dansk Skuespillerforbunds bestyrelse og sekretariat ønsker dig en glædelig jul og et lykkebringende nytår og inviterer igen til nytårskur. Det sker ...

Søndag den 28. januar 2024 fra kl. 16.00 til vi lukker og slukker på Tagensvej 85, 2. sal. kl. 22.00

Sig velkommen til det nye år i samvær med gode kolleger, når vi inviterer på lidt lækkert til ganen. Vi glæder os meget til at se dig.

Sådan får du mere ud af lønforhandlingen

Af Kristine Høeg

Stik imod fordommene, viser nye tal, at kvinder generelt forhandler lønnen oftere end mænd – men at de stadig ikke får så meget ud af det, som mændene gør. Hvordan kan det være? Og hvad kan du gøre ved det? Det bliver du klogere på her.

Få følelser slår øjeblikket, hvor du har fået den rolle, du håbede på. Det er fantastisk! Men så er der lige det der med lønnen. Og forhandlingssituationen. Hvordan har du det med den? Hvis du er som kvindelige skuespillere er flest, ifølge skuespillerforbundets nye, store lønundersøgelse, så gruer du lidt for forhandlingen og forventer ikke at få det store ud af den. Og det matcher meget godt virkeligheden – desværre.

For nye undersøgelser fra USA viser – stik imod hvad mange tror – at kvinder faktisk forhandler løn lige så ofte eller oftere end mænd, men at de til gengæld også oftere får et nej til deres lønkrav. De får simpelthen ikke det samme ud af forhandlingen, som mænd gør – hvilket du også kan læse i Dansk Skuespillerforbunds egen undersøgelse.

En årsag skal måske findes i en undersøgelse fra Harvard Law School i 2020, der afslørede, at en kvinde, når hun forhandler løn, bryder med den gængse kønsopfattelse – og at det smitter negativt af på opfattelsen af hende.

Lønforhandlende kvinder er mindre 'likable'

Kvinder bliver simpelthen mindre 'likable', netop fordi de forhandler løn, hvorimod mænd kan forhandle løn uden at være bange for, at det giver bagslag, fordi det er helt i tråd med den mandlige stereotyp om at være 'selvsikker, modig og egeninteresset'.

En anden årsag kan være de to køns meget forskellige tilgange til lønforhandling – sådan overordnet set. Undersøgelser peger nemlig på, at kvinder oftest betragter lønforhandling og løn som en afspejling af både fortid og fremtid – altså en vurdering af deres

langvarige værdi – mens mænd primært ser forhandlingen som en isoleret begivenhed, hvor de skal fremme deres egne interesser.

Du skal stadig forhandle

Det bliver altså tydeligt, at løsningen ikke 'bare' er, at kvinder skal forhandle løn – sådan som vi ofte bliver opfordret til. For vi gør det i stor stil allerede – men det bliver ikke altid taget imod på samme måde, som når vores mandlige kolleger gør det. Så der er ingen tvivl om, at der – som Benjamin Boe også skriver i lederen – er noget fundamentalt, der skal ændres i branchens tilgang til aflønning af mænd og kvinder.

Én ting er dog helt sikker: Du skal aldrig holde op med at forhandle løn. De kvinder, der ikke forhandler løn, mister over et helt arbejdsliv rigtig mange lønkroner i forhold til både kvinder og mænd, der forhandler lønnen. Derfor får du her en flok tips, der klæder dig på til din næste lønforhandling. ●

Derfor du skal tale om din løn

Lige løn har lange udsigter, hvis ikke du og dine kolleger taler om, hvad I tjener, men hvordan inviterer du til en lønsnak?

Hvis der er én ting, som er blevet tydeligt med den store lønundersøgelse, så er det, at lønnen er mest ulige på de arbejdspladser, hvor de ansatte ikke taler sammen om deres løn- og arbejdsvilkår. Uligeløn trives i mørket. Så enkelt er det.

Jo mindre du ved om dine kollegers løn- og arbejdsvilkår, desto nemmere er det for en arbejdsgiver at trykke din løn – for eksempel ved at sige, at du får mere end de andre, eller at I alle får det samme.

Lønåbenhed i kollegagruppen er simpelthen med til at gøre det synligt, hvad en arbejdsgiver aflønner, og det kan give dig nogle ekstra kort at spille med – samtidig med det tvinger ledelsen til at have argumenter for den løn, de tilbyder.

Åbenhed om løn gør en forskel

Men når det er så positivt at dele sin løn med kollegerne, hvorfor er kulturen for det så ikke mere udbredt? En del kan skyldes myten om, at lønnen er hemmelig. Mange af skuespillerforbundets medlemmer bryder sig desuden heller ikke om at tale om deres løn eller betragter det ligefrem som en privatsag. Måske fordi vi betragter vores lønniveau som et tegn på, hvorvidt vi er attraktive og gode til vores job?

Fra forbundets side opfordrer vi altid til at dele jeres lønninger – fordi vi ved, at det gør en forskel i forhold til at skabe ligeløn mellem køn.

Fem gode råd til dig der skal forhandle løn

Husk at din forberedelse til en bedre lønforhandling begynder, længe inden du får det første lønudspil. Find dine researchvner frem på forhånd, sæt dig ind i din branches lønninger og øv dig foran spejlet, så du er klar til at levere dine argumenter.

1 Få gratis rådgivning hos forbundet

Start altid med at kontakte forbundets jurister – og gør det som det allerførste, ikke når du står midt i forhandlingen. Juristerne kender lønniveauet for din rolle, forstår branchen og kan rådgive dig i, hvilke elementer i din rolle, du kan inddrage i forhandlingen.

2 Tag dig tid til at overveje lønudspillet

Vær grundig, når du vurderer lønudspillet – og husk, det er okay at sige, at du lige vil regne på det. Hvordan matcher det med det, du tidligere har fået for en lignende opgave – eller lønudspil på andre aktuelle opgaver?

3 Tænk på dig selv som en investering

Kend din værdi – og kom med konkrete eksempler på de af dine evner og den erfaring, der er relevant for den aktuelle opgave. Måske har

du nogle særlige teknikker, du har trænet, som er nødvendige? Du skal tænke på dig selv som en investering for arbejdsgiveren – hvad hos dig gør dig til en sikker investering?

4 Få styr på løntendenserne i branchen

Flere undersøgelser viser, at kvinder klarer sig bedre i en lønforhandling, når de har aktuel og relevant viden om, hvad lønningerne er på deres felt. Kender du lønniveauet – også blandt dine nærmeste kolleger – og ved du, hvilke faktorer der påvirker lønnen lige nu? Brug tiden på at blive klogere – den giver dig noget at læne dig op ad under lønforhandlingen.

5 Øv din lønpitch så var den en rolle

Det er vigtigt, at du fremstår rolig og selvsikker, for det øger chancen for en positiv lønforhandling. Brug i dit skuespillerfag og øv dig! Træn dine nøgleargumenter – enten foran spejlet eller sammen med en kollega – så du har prøvet at sige argumenterne højt og ved, hvordan du bedst leverer dem. Træn også gerne dine svar på de kritiske spørgsmål.

Sådan taler du med din kollega om løn

Det kan være svært at vide, hvordan du lige får gang i lønsnakken – så her får du en trin for trin-guide. Husk – det er kun jer selv I snyder, hvis ikke I taler om lønnen!

I Vælg det rigtige sted

Hvis du ikke er sikker på, at din kollega har lyst til at dele sin løn, så vælg et roligt spot, hvor I behøver at bekymre jer om at blive overhørt. Snup en kop kaffe og hold stemningen afslappet.

II Vær åben og lyttende

Gå ind i samtalen med nysgerrighed i stedet for at dømme. Forklar, at du gerne vil høre lidt om, hvordan din kollega ser på sin løn, og om hun eller han har overvejet, hvad I hver især tjener.

III Del din egen holdning først

Giv, før du tager – og begynd med at dele dine egne tanker om løn. Du kan sige 'jeg har tænkt over, om jeg er på rette vej med mit arbejdsliv og er nysgerrig efter at vide, hvordan min løn passer ind i branchestandarderne?'

IV Inviter din kollega til at dele

Vær ærlig om, at du gerne vil høre din kollegas perspektiv. Stil åbne spørgsmål som 'har du nogensinde tænkt over, hvordan din løn er sammenlignet med min og vores kollegers?'. Anerkend, at det ikke er alle, der har lyst til tale om deres løn. Hvis din kollega virker afvisende, så respekter det.

V Vær lønsningsorienteret

Det er også en god ide at føre samtalen i retning af mulige løsninger, så I ikke bare cirkler rundt i tal. Spørg 'hvordan tror du, at vi sammen kan sikre en mere gennemsigtig lønpolitik?'. Og husk at sige tak til din kollega for at åbne op over for dig.

KLASSIKEREN

LOHENGRIN

Per Nørgårds tredje opera, 'Siddharta', blev uropført i Stockholm i 1983, selv om den var komponeret og skabt tilbage i årene 1974-1979. Operaen var et samarbejde mellem operahusene i de nordiske lande. I teatersæsonen 1986-1987 blev den opført på Det Kongelige Teater i København, hvor Solveig Lumholt, Kai Hansen, Gurli Plesner og Annemarie Vingård sang og spillede på scenen. Siden skrev Per Nørgård yderligere tre operaer – nemlig 'Der göttliche Tivoli' (Det guddommelige cirkus) (1983), 'Orfeus: Den uendelige sang' (1988) og 'Nuit des Hommes' (1996). Ole Sarvig har skrevet librettoen, som Per Nørgaard dog skrev noget om efter dennes død i 1981. Siddharta er den unge prins, der ender med at blive til Buddha.

“Når jeg ikke kom højere på strå, end jeg er kommet, er det min egen skyld”

Af Jacob Wendt Jensen
Portrætfoto: Lærke Posselt

Kjeld Nørgaard lod sig pensionere som skuespiller for et par år siden, men han var aktiv til det sidste – primært på teatret, men også på tv og film. Og så har han selvfølgelig givet liv og replikker til danmarkshistoriens mest kendte frø. Men den dag en instruktør bad ham spille en scene ‘lidt hurtigere’, og han ikke kunne, sagde han stop.

Faktisk var det en tilfældighed, der gjorde, at Kjeld Nørgaard kom ind i skuespillerfaget. Oprindeligt var han nemlig uddannet skolelærer.

“Jeg snublede nærmest over skuespillerfaget, og det var takket være min første kone. Hun ville så gerne have noget med skuespil at gøre, og så åbnede jeg en amatørscene til hende i Valby. Jeg skulle selv trække tæppet og sælge billetter og lave alt det praktiske. Men da jeg så havde skaffet et stykke og en instruktør og skuespillere, skete der det, at den mandlige hovedrolleskuespiller pludselig trak sig. Så blev jeg nødt til at springe til. Efter et par forestillinger fandt jeg ud af, at det faldt mig nemmere at spille skuespil end for mange af de andre.”

Teatret kaldte de for Anubis, og det foregik i et rum, de lånte gratis af kommunen – hvis ellers de huskede at rydde op efter sig.

Rygtet om Kjeld Nørgaards talent begyndte derefter at sprede sig i København, og han kom ret hurtigt med i en kortfilmsudgave af ‘Hosekræmmeren’, der blev vist i en af byens biografer i et halvt år. På baggrund af den film blev Nørgaard del af den eksperimenterende teatertrup Collagetruppen, hvor han var med i to stykker, før hans kone sagde ‘nu bliver du altså nødt til at læse til skuespiller, for ellers går du med den drøm resten af livet!’.

Og sådan blev det. Kjeld Nørgaard begyndte at læse hos Blanche Funch. Det blev til tre-fire lektioner, før han skulle holde påskeferie på fødeøen Bornholm. Derovre fik han et telefonopkald fra Funch, der oplyste, at Det Kongelige Teater pludselig havde rykket optagelsesprøverne en måned frem, og så var det bare om at afbryde ferien, hvis drømmen skulle gå i opfyldelse.

Hårdt mod hårdt

Da han kom tilbage til København, nåede Kjeld Nørgaard lige at få en ekstratime hos Funch, der ved denne lejlighed talte om, at så var der også optagelsesprøver i Odense, Aarhus og Aalborg bagefter. Men Kjeld selv tænkte blot ‘jamen, jeg skal jo bare op og få et nej, så jeg kan slå drømmen ud af hovedet’.

“Men så blev jeg optaget – som den eneste mandlige elev det år – af en jury med blandt andre Poul Reumert og John Price. Jeg havde da forberedt mig ordentligt, men det kom alligevel som en overraskelse. Og det blev livsomstyrtende for mig og førte alt med sig. Mit liv blev et helt andet, efter jeg kom ind på skuespillerskolen, og jeg har ikke savnet lærergerningen i fem minutter siden,” fortæller Kjeld Nørgaard og fortsætter:

“Af lærerne på uddannelsen lærte jeg respekten for teatret og for scenekunsten, og den har fulgt mig siden. Jeg lærte meget, men jeg lærte også at opgive det, jeg havde lært, når det senere blev nødvendigt. Skuespillerfaget har givet mig alle mulige chancer i hele livet, må jeg sige. Jeg har virkelig haft en drøm af et liv i teatrets verden.”

Dengang kunne man ikke for alvor sige nej til at spille roller på Det Kongelige Teater de første to år efter læretiden. Det stod i kontrakten.

“Det var sådan set meget fair, men jeg bad alligevel om en samtale med direktør Peer Gregaard. Jeg sagde, jeg vil ikke være på teatret, fordi de havde rigeligt med unge mandlige skuespillere. Blandt andre Peter Steen. Det så derfor ud, som om jeg ville komme i sidste række, og det brød jeg mig ikke om. Gregaard holdt på, hvad der stod i kontrakten. Så sagde jeg, at jeg nok skulle opfylde kontrakten, men jeg sagde også, at

Kjeld Nørgaard i udvalg

Født i Rønne 8. oktober 1938. Har blandt andet været med i:

Teater

- Vintereventyret (2005)
- Drengene i skyggen (2000)
- Melampe (1993)
- Døgnvæsener (1990)
- Mesterklasse (1986)

Film og tv

- 2900 Happiness (2007-09)
- Taxa (1997-98)
- Bryggeren (1996-97)
- Vinterbørn (1978)
- Kaj og Andrea (1971-1975 og 1996-2007)
- Julefrokosten (1976)

Kjeld Nørgaard på Det Kongelige Teater i ‘Esther’ i 1988.

Tegning: Claus Seidel

der jo ikke stod noget om, at jeg ikke måtte forlade elevskolen i utide. Jeg spillede højt spil og påstod, at jeg ville ødelægge samtlige eksamensopgaver, der lå forude, hvis han holdt på mig – og da jeg var med i dem alle, bøjede han sig for det. Jeg ville hellere ud at få noget luft under vingerne, så jeg forlod Det Kongelige Teater. Gud være lovet fik jeg straks en helvedes masse at lave.”

Fascinationen af Reumert

Inden han forlod Det Kongelige Teater, mødte Kjeld Nørgaard den største af de gamle teaterkoryfæer.

“Poul Reumert var jo en stor figur. Jeg skulle præsentere ham på scenen, da vi lavede Kaj Munks ‘Før Cannae’. Henning Moritzen var på scenen i forvejen, men da Poul Reumert trådte derind, var det, som om der gik et sus gennem publikum. Hans indtræden på scenen gjorde, at alle i hele salen begyndte at trække vejret samtidig med ham. Han bestemte simpelthen ved sin blotte tilstedeværelse, hvornår publikum trak vejret ind, og hvornår de pustede vejret ud. Du kunne simpelthen høre det. På den måde var han virkelig stor. Men han var også virkelig en krukke. Hvert år holdt han en middag for vi elever. Det var helt fantastisk. Vi var inviteret op i hans lejlighed, hvor Anna Borgs søster lavede maden, og vi blandt andet fik hummer. Jeg havde aldrig spist så fint før,” husker Kjeld Nørgaard:

“Det var utroligt hyggeligt. En af de aftener faldt jeg i sludder med Reumert, efter de andre var gået, og jeg sad hos ham til klokken fem om morgenen. Han stoppede sin pibe og fortalte mig alt om, hvordan han havde indstuderet indtalingen

af ‘Den danske sang er en ung blond pige’. Ord for ord hvad han havde tænkt hele vejen igennem. Da jeg gik, sagde jeg ‘tusind tak, Hr. Reumert. Så langt når jeg sgu aldrig som skuespiller’, og så svarede han ‘det ved de ikke, unge mand. Det ved De ikke’. Og derefter tog vi afsked.”

Mesterklasse på dansk

Selv om Nørgaard havde forladt Det Kongelige Teater, kom han senere i livet tilbage, og var ansat på teatret i flere år med tolv måneders løn.

“‘Bal i den borgerlige’ på Det danske teater var starten, og det var skidesjovt at lave. Vi rejste meget. Senere var et stykke som ‘Mesterklasse’ i 1986 på Det Kongelige Teater en af mine store succeser. Der spillede jeg Stalins kulturminister sammen med Frits Helmuth, Poul Hüttel og Erik Mørk. Stalin og kulturministeren havde indkaldt Prokofiev og Sjostakovitsj for at lære dem at komponere noget andet end det moderne, de lavede. Det var ikke socialistisk nok. Forestillingen var virkelig morsom og uhyggelig. Det var jo livet om at gøre for komponisterne, at de ikke sagde eller gjorde noget forkert.”

Stykket kørte i halvandet år.

“Jeg kan huske, at vi næsten var klar før sommerferien, men først skulle have premiere i sæsonen efter – lige efter den sidste uges prøver. I mellemtiden havde jeg set stykket i New York, hvor jeg fik mig en snak med skuespillerne. Det var glimrende skuespillere, men de havde ikke forstået alvoren i stykket. Herhjemme havde vi mere sans for, at hvis de indkaldte komponister gjorde noget galt, så røg de til Sibirien eller ‘begik selvmord’. I de øjeblikke hvor det hele

udspillede sig på trods af faren, blev stykket meget morsommere og meget mere seværdigt. Amerikanerne jagtede vittighederne, og det gjorde stykket mindre godt derovre.”

Hvis der er nogen, Nørgaard føler, han skylder en tak på sin vej, så er det Kaspar Rostrup.

“Først gav Rostrup mig en hovedrolle i en tv-film på DR med titlen ‘Kys mig på tåen’. Siden kom jeg til at spille for ham mange gange på Gladsaxe Teater. Især tænker jeg på enakteren ‘Historien om en soldat’, hvor jeg spillede soldaten, og Ove Sprogø spillede djævlen.”

Brok over lilla bleer

Den eneste gang, Kjeld Nørgaard har været arbejdsløs i sin skuespillerkarriere, boede han i Nivå. Fordi han havde været skolelærer, tog han et job som vikar på en ungdomsskole.

“Jeg lærte de unge at spille billard, kort og sådan noget. Og der traf jeg en, som var konsulent i Børne- og Ungdomsafdelingen på DR. Han stod for at læse manuskripter og for at sende dem retur til folk, og han spurgte, om ikke den slags job var noget for mig? Jo, måske. Han ringede til Jimmy Stahr, der var chef for børneafdelingen, og dagen efter havde jeg et lignende job. Stahr stod for en udsendelse for børn, der hed ‘Legestue’, hvor jeg også fik lov til at lave lidt, og så var jeg for alvor i gang på DR.”

På et tidspunkt skulle programchefen i Børne- og Ungdomsafdelingen, Mogens Vemmer, holde et seminar på højskolen i Helsingør.

“Jeg var med, og jeg skulle høre på Trille og alle de andre med lilla bleer om hovedet. De var fandme så pædagogiske, så det gjorde helt ondt. Samme aften brokkede jeg mig til Mogens Vemmer og Katrine Hauch-Fausbøll. Hanne Willumsen og Poul Kjølner var der også. Jeg brokkede mig gevaldigt, for i min optik skulle ungerne da også have lov til at slappe af og hygge sig. Og jeg brokkede mig åbenbart så meget, at Vemmer opfordrede mig til at skrive noget selv. Han blev simpelthen røvetræt af mig. Så gik jeg hjem og skrev noget om en papegøje ved navn Andrea.”

Situationskomik med dukker

Nørgaard måtte kæmpe hårdt for at få lov til kalde papegøjen for Andrea.

“Det tog mig tre hele dage. Alle andre mente, at en papegøje skulle hedde Poppe eller sådan noget lignende. Navnet Andrea stammer i øvrigt fra min mormor. Jeg tog hævn over hendes gemyt. Hun så de første udsendelser med Andrea, men jeg tror ikke, hun opdagede, at det var en parodi på hende. De første to udsendelser med Andrea

blev en kæmpestor succes. Man begyndte at skrive om programmet i aviser og blade, og det havde de aldrig gjort før om noget som helst fra 'Legestue'. Siden fandt jeg på, at Andrea skulle have en ven. Og denne gang var der ikke noget bøvl. Jeg foreslog, han skulle hedde Kaj, og sådan blev det. Siden har vi haft 50-års jubilæum med Kaj og Andrea," fortæller Kjeld Nørgaard.

"Succesen kom bag på alle i DR. Det gjorde den sgu. Jeg havde altid fået dårlige karakterer i dansk stil, og jeg havde aldrig kunnet skrive to sammenhængende ord, som var værd at læse. Men det gik altså anderledes godt med de her dukker. Jeg har åbenbart haft en god fornemmelse for situationer. Situationskomik. Og det kunne jeg bruge til Kaj og Andrea – helt ned på basisplan af, hvordan vi mennesker er. Jeg elskede at arbejde med et stof. Når først vi var i gang, skrev jeg et manuskript på en enkelt arbejdsdag. Ofte mente man det næsten for godt over for børnene i DR, selv om jeg ikke ved, hvor glade de ansatte i virkeligheden var for børn. Jeg kom engang selv til at sige 'skal vi ikke være enige om en ting: børn, de er rædselsfulde, men der er penge i dem!'.

Revival med Kaj & Andrea

Mogens Vemmer var den drivende kraft for DR's børnefernsyn.

"På trods af succesen med 'Kaj og Andrea' udadtil, var der stor kritik indadtil på nogle efterkritikmøder. Af Mogens Vemmer blev jeg heldigvis fritaget for at komme til møderne, så jeg kunne fortsætte arbejdet i fred og ro. Vemmer var frygtløs og god til at få gennemført det, han satte sig for. Det var derfor, DR blev verdens bedste børne-tv. Vemmer var virkelig utæmmelig, og han gjorde ungdoms-tv til en kæmpestor afdeling i DR," forklarer Nørgaard.

Efter en lang pause gav DR 'Kaj og Andrea' en tur mere i manegen i 1996, og igen var succesen markant.

"På det tidspunkt var der gået omkring 20 år, efter jeg havde gjort mig uvenner med Mogens Vemmer, fordi jeg havde pensioneret 'Kaj og Andrea' i Se & Hør, uden først at fortælle ham om planerne. Heldigvis ringede han alle de år efter og spurgte, om ikke vi skulle fortsætte. Det forholdt sig sådan, at alle de gamle udsendelser blev optaget på Ampex-bånd, som man brugte dengang, og de var blevet slettet af den dame, der bestemte, hvad der skulle slettes, når båndene skulle bruges til at indspille nyt på. Og hun syntes, at 'Kaj og Andrea' var noget af det værste, hun havde set. Heldigvis havde nogle 16 mm-strimler overlevet, og de blev vist i ny og næ og holdt dermed gryden i krog. Så

da vi startede igen, kunne folk godt huske dem, og vi fik to virkeligt gode nye værter i Ole Kibsgaard og Christine Skou."

I alt blev det til et sted mellem 70 og 80 udsendelser i begge omgange og læg dertil 10 afsnit i 2020, da der var 50-års jubilæum, så det giver omkring 150 i alt.

"Jeg er da stolt over at være far til 'Kaj og Andrea'. Vi røg også med i dansk kulturkanon. Serien har samtidig givet mig smør på brødet mange gange."

Svært med film

Som for de fleste andre har livet som skuespiller også været et kludetæppe for Kjeld. Nogle gange har han afløst andre og haft succes med det. I 1994 spillede han Richard III's gode ven i stykket med samme titel.

"Den rolle fik jeg kun, fordi det var Ole Ernst, der skulle have spillet den. Det gjaldt i øvrigt også rollen i 'Mesterklasse'. Ole Ernst var simpelthen for fuld. Forud for 'Richard III' havde Ernst været til frokost hos instruktøren, og han var heller ikke just diplomatisk overfor Jørgen Reenberg. Til Reenberg sagde han 'jeg har lige læst manuskriptet. Jeg skal være gode venner med dig i fem akter. Det bliver kraftedeme svært, du!'. Og så blev han fyret. Derefter ringede teatret til mig, og jeg blev frikøbt fra et stykke på ABC-Teatret," husker Kjeld Nørgaard.

Han har i øvrigt kun har lovord til overs for Ole Ernst talent som skuespiller:

"Ole var helt utrolig. Han var virkelig et stort skuespillergeni. Det var han sgu. Men han kunne desværre ikke rigtig styre sig, når det gjaldt alkohol."

For Kjeld Nørgaard gik det godt på teatret, men han fik aldrig de helt store roller på film.

"Da jeg var med i en genindspilning af 'De røde heste' i 1970'erne, sagde Poul Reichhardt, der også var med, at nu var det min tur. Jeg troede ikke på, at der ventede en revival af Morten Korch, og det gjorde der heller ikke. Det har i det hele taget været lidt svært for mig at spille på film, fordi jeg er opdraget til teatret. Så mit udtryk har altid været for stort på film. Jeg har ikke været god til at få det ned på det der plan, som alle de nye skuespillere kan. De er fantastisk dygtige på film. Det har jeg aldrig kunnet. Aldrig lært. Jeg kan selv se, at jeg ikke helt rammer udtrykket ordentligt, og når det først ligger på strimlen, kan det ikke laves om. Og det ærgrer mig lidt."

Udnyttede evnerne til fulde

For fire-fem år siden spillede Kjeld Nørgaard en lille rolle i en film, og der skete noget, der fik ham til at sige stop.

"Jeg kunne godt mærke, at jeg ikke huskede så godt længere. Det var, hvad det

var på film. Men efter en særlig scene, sagde instruktøren 'spil den lige lidt hurtigere'. Men det kunne jeg sgu ikke. Ordene vil ikke ud så hurtigt, som han foreslog det, og derfor valgte jeg at holde op. Jeg ved jo, hvor svært det er, og når man ikke kan opfylde ens egne krav, er det bedst at stoppe."

Siden er Nørgaard blevet ringet med bud på for eksempel nogle kortfilm, men jeg har sagt nej.

"Gud være lovet har jeg været i arbejde, lige til jeg holdt op. Det har jeg. Jeg synes, jeg har fået alle de gode chancer. Når jeg ikke kom højere på strå, end jeg er kommet, er det min egen skyld. Eller man kan sige det på den måde, at det skyldes, at mine evner bare ikke var større, end de var. Jeg har drevet det til den yderste grænse af, hvad talentet kunne bære. Jeg kan ikke klage. Jeg kan kun bebrejde ham deroppe, at han ikke havde givet mig større talent. For det ville jeg da godt have haft."

Er det vemodigt, eller sidder du af og til og siger 'satans osse'?

"Du bliver bare nødt til at sige 'det var så det liv.' Det bliver man nødt til. Der er mange skuespillere, der på en eller anden måde ikke har haft noget at lave de sidste seks-otte år og stadig drømmer om, at den store hovedrolle kommer væltende. Den tror jeg altså ikke på. Det er urealistisk. Så er det bedre selv at sige stop. Jeg ville ikke se flere nederlag i øjnene."

Savner de gamle kammerater

I en alder af 85 år bor Kjeld Nørgaard i en form for ældrekollektiv på Næstved-egnen, hvor han har fået nye venner. Dagene går med at genoptræne de trætte ben eller spille dart og petanque. Men der er noget særligt ved skuespillerfaget, han savner.

"Jeg savner ikke som sådan livet på teatret i dag. Det var i virkeligheden meget stressende og krævende. Til gengæld kan jeg godt savne sammenholdet og kollegerne fra teatret. Men det er nu til dels min egen skyld, at jeg er havnet i den situation. For jeg har ikke været så god til at holde fast i folk. At ringe til dem og spørge, om ikke vi skulle ses. Efter hver eneste forestilling, jeg har været med i, sagde man altid til hinanden, at nu skal vi også huske at mødes, og ih, hvor har vi haft det hyggeligt og den slags. Og så ender det alligevel med, at man ikke ser en eneste af de andre, før næste gang man arbejder sammen. Det havde ellers været hyggeligt at få nogle gode samtaler og snakke på vores gamle dage. Men jeg har ikke været god til at socialisere, og jeg synes, den slags er svært at tage op igen så mange år senere." ●

Årets bøger om scenekunstnere, film, teater og meget mere

Af Jacob Wendt Jensen

Høsten af bøger i 2023 inden for en rimelig radius af de arbejdsområder, som Dansk Skuespillerforbunds medlemmer beskæftiger sig med, er imponerende. Ihærdige forfattere er gået i dybden og i bredden – både i nutiden og langt tilbage i fortiden af især filmhistorien. Tag med på årets rundtur. Vi anmelder ikke – men vi varedeklarer hellere end gerne.

Per Juul Carlsen var i mange år den kyndige og lune filmstemme i DR. I dag er han det på sin podcast 'Filmstemmer', der har Det Danske Filminstitut som afsender, og så anmelder han film i Kristeligt Dagblad. Sidst på året udkom han så med bogen 'Miraklet 1996-2006', der – som titlen antyder – beskriver den tid i dansk film, hvor det buldrede frem med nye kræfter i genrefilm som 'Nattevagten', 'Ondt blod' og 'Pusher'. Plus, naturligvis, de dogmefilm og den kreative tidsalder, der betød, at alle verdens filmøjne vendte sig mod Danmark. Ved at interviewe flere end 100 øjenvidner rekonstruerer Juul Carlsen i løbet af 34 kapitler filmhistorien, hvor han forstår at få kilder på afstand til at fortælle historier med både humor og kant. Skuespillerne er ofte i centrum, men instruktørerne, manuskriptforfatterne og producerne fylder heldigvis også. For filmnørder er en tur gennem den 636 sider tykke mursten en sand fornøjelse med et mylder af nye detaljer og finurligheder om et mirakel og dets udtoning, som du indtager med velbehag og et smil om munden.

Læg stumfilm på kaffebordet

Lars Martin-Sørensens 'Dansk stumfilm' har et stort og fotofokuseret format. Forskningslederen ved Det Danske Filminstitut har nemlig kastet sig over det allerførste danske mirakel i filmens verden – dengang Nordisk Film førte an i en stumfilmsalder, hvor vi også kom på det internationale landkort. Takket være en gigantisk portion fondsstøtte blev websitet Stumfilm.dk lanceret

for et par år siden, og det er nu hjem for alle bevarede danske stumfilm i restaurerede formater. Det her er altså bogen om samme emne så at sige. Det er en hyperflot coffee-table-bog, hvor fotosiden på grund af den A3-lignende størrelse kommer fabelagtigt til sin ret. Endda med den finesse, at man via QR-koder kan gå direkte ind og se filmene!

Bogens tekst er også en forstandig gennemgang af stumfilmens tidsalder, uden at du dog bliver blæst omkuld af mange nye detaljer. Samlet set er bogen overdådig alene på grund af billedsiden, selv om jeg godt kunne have ønsket mig mere præcise billedtekster – især hvad angår skuespillernavne fra gamle dage og et register over titler og personnavne.

Dokumentar og arbejderromantik

I dansk film går 1930'erne ikke for at være et mirakel, men det er alligevel et spændende og noget overset årti, som Sandra Daniella Neerhøj har sat sig for at skrive om. Nemlig det tiår, hvor dansk film får lyd med Præsten fra Vejlbjby' som den første film. Det gør hun i 'Dansk film i 1930'erne – da filmen fik lyd på'. Bogen er lige dele opslagsbog og fortælling. På de første 100 sider kan du læse historien om tiden i fremadskridende kapitler, mens der bagefter i bogen er en slavisk gennemgang af alle årtiets film. Midt imellem får du som bonus 19 portrætter af store stjerner som Marguerite Viby, Ib Schønberg og Arthur Jensen samt nogle af de lidt mere glemte navne som for eksempel Ellen Jans og Mathilde Nielsen. Dejligt at få en bog om

→ Brecht og danskerne, Hans Christian Nørregaard, Multivers.

→ Dansk stumfilm, Lars-Martin Sørensen, Lindhardt & Ringhof.

→ Beretninger fra baggården 1963-2023, Michael Søby, Baggårdsteatret.

→ Hjørring revyen – musik, poesi og galskab – 50 år med Hjørring revyen, Jørgen Pyndt, Hjørring revyen.

en tid, der indtil nu ikke er særligt grundigt beskrevet i litteraturen om filmen.

Dokumentarmester – også i bogform

Dola Bonfils er en mester i at lave dokumentarfilm, og med bogen 'I øjesyn – en dialog med dokumentarfilm' beviser hun i bogform, at det ikke kun er Jon Bang Carlsen eller Jørgen Leth, det er værd at skue tilbage på. Dolas film kan du nyde på Danmarkpaafilm.dk, som QR-koder i bogen sender dig videre til. Og så nøjes Bonfils ikke med at skrive om sine film, som for eksempel 'Med døden inde på livet'. Hun tænker også videre over, hvad dokumentarfilm er i en række forstandige essays. Sådan en bog har vi manglet.

Røverhistorier fra Erik Clausens memory lane

Anekdoterne og røverhistorierne her i højsædet i 'Den frigjorte' – for bogen er Anders Højberg Kamp og Michael Jensens kronologiske gennemgang af alle Erik Clausens film. Det virker helt i den gamle stratenrøvers egen ånd. Først har de to forfattere interviewet massevis af mennesker, der har været med til at lave Clausens film – også skuespillerne – og dernæst får hver film sit eget kapitel i det, der bliver kaldt 'oral history'-formatet. Som dækker over, at kilderne så at sige taler med hinanden – den ene efter den anden. Resultatet er en gemytlig tur ad memory lane, der byder på gode detaljer for os der har set filmene og vil være en øjenåbner for alle andre.

Nye historier fra Ulf Pilgaard og Lisbet Dahl

Det kræver vist en arkivar at tælle op, hvem af Ulf Pilgaard og Lisbet Dahl, der har været hovedperson i flest bøger, men når du sidder med 'Livsvidner – Gud lever de endnu?' i hånden, bliver sådan en optælling alligevel ligegyldig. For det unge revyhåb Lukas Birch lykkes med at få de to til at fortælle nye historier om alt det, de har oplevet i sammenlagt mere end 100 år i teater-, revy- og filmbranchen. Og så formår forfatteren ikke mindst at bruge dialogformen i bogen, så de to virkelig taler sammen, og det virker, som om de får hinanden til at huske endnu mere. En dejlig bogoverraskelse!

En indbydende østers – med perle

'Mennesker jeg mødte I' af Hans Skaarup er også et dejligt bekendtskab. Den tidligere DR-journalist har fået det lille Forlaget Laanshøj til at udgive en slentretur, hvor Skaarup deler ud af sine minder om venskaberne med en stribe forfattere og skuespillere. Sidstnævnte er selvfølgelig mest interessant i den her forbindelse. For eksempel udskrifter af bandede interviews med Karin Nellemose om hendes medvirken i blandt andet 'Matador' og et indblik i Birgitte Reimers særlige talent og mærkelige liv med sin ubehagelige mand i Sydfrankrig. Frits Helmuth, Bodil Udsen og Olaf Ussing krydser vi også.

Men det er de godt og vel 30 sider om Erling Schroeder, der røre mig mest. Skaarup blev gode venner med Schroeder på hans ældre dage, og vi får et nænsomt

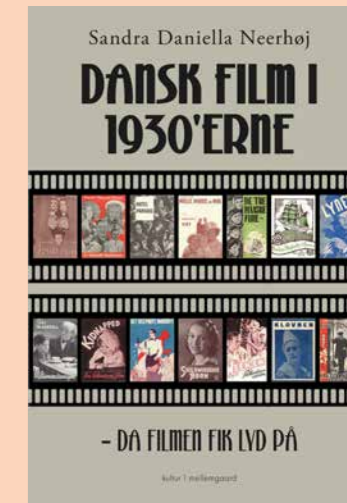
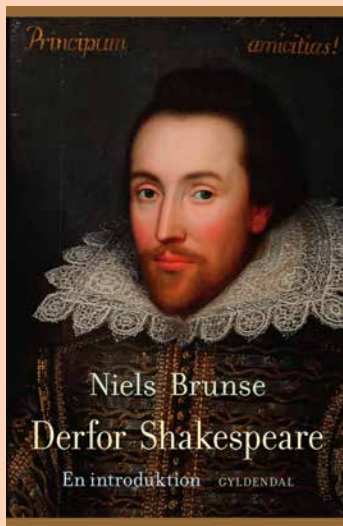
og uhyre bevægende portræt af denne efter sigende gode skuespiller, men slet og ret geniale instruktør, der viede sit liv til teatrets flygtige kunststart. Han var et geni til at få det bedste ud af kvindelige teaterskuespillere og åbenbart også en stor beundrer af Karen Blixen. Beretningen om Schroeder er en lille bog i bogen – og en perle i en ellers nok så indbydende østers.

Meget mere end Shakespeare for dummies

Landets fremmeste ekspert i Shakespeare hedder Niels Brunse. Han er nærmest allerede udødelig på grund af, at han har oversat alle Shakespeares skuespil – blandt flere end 200 andre bøger. Og nu har han fået den gode ide at skrive 'Derfor Shakespeare – en introduktion', hvis titel siger det hele. Men den siger dog ikke, at bogen er velskrevet og pædagogisk lagt frem til selv os, der ikke er eksperter i den engelske bardes værk. I denne 'Shakespeare for dummies', hvis 200 sider alligevel er så meget mere, går supereksperter Brunse ind i både, hvem Shakespeare mon kunne have været som menneske og i det sproglige værk. En god lille bog, du ikke vidste du gik og savnede.

Stor, større, Brecht

Lille er til gengæld ikke et ord, du kan bruge om Hans Christian Nørregaards 'Brecht og danskerne', som Multivers har udgivet nogle år efter litteratens død. Der er nemlig – som forlaget skriver – tale om et 'videnskabeligt storværk'. Ikke at det af den grund er tørt at komme i gang med, men omvendt

→ Derfor Shakespeare – en introduktion, Niels Brunse, Gyldendal.

→ I øjesyn – en dialog med dokumentarfilm, Dola Bonfils, Frydenlund.

→ Den frigjorte, Anders Højberg Kamp & Michael Jensen, Peoples.

→ Livsvidner – Gud lever de endnu?, Lisbet Dahl og Ulf Pilgaard, Lindhardt og Ringhof.

→ De stærke kvinder fra Matador, Christian Monggaard og Jacob Wendt Jensen, Politikens Forlag.

→ Miraklet 1996-2006, Per Juul Carlsen, BOOK LAB.

→ Mennesker jeg mødte I, Hans Skaarup, Forlaget Laanshøj.

→ Dansk film i 1930'erne – da filmen fik lyd på, Sandra Daniella Neerhøj, Mellemsgaard.

så er det klart, at 750 sider i et meget stort format kræver sin kvinde, sin mand og sine to sommerferier at komme til bunds i. Men hvilken fan af Bertold Brecht vil klage over at få sådan et overflødigshorn af informationer? I hvert tilfælde ikke mig.

50 år på Hjørrings revyscene

I anledning af Hjørring revyens 50-års jubilæum har journalistveteranen Jørgen Pyndt skrevet bogen 'Hjørring revyen – musik, poesi og galskab – 50 år med Hjørring revyen'. Vi har at gøre med en veldisponeret fortælling om en revy, der omdefinerede revylandskabet i 1980'erne – ikke mindst via Per Pallesens mange år som direktør og mange gode skuespillerkræfter fra hele landet. Blandt de gennemgående entertainere og skuespillere i Hjørring var Eddie Skoller, Lisbet Lundquist, Kirsten Peuliche og Flemming Jensen. I dag er det Kasper Le Fevre, Trine Gadeberg og af og til også Preben Kristensen. Skal der lidt malurt i bægeret, som de siger deroppe, kunne jeg godt have tænkt mig at høre flere af skuespillernes stemmer i en ellers god og illustrativ bog.

Teater fra grøftekanten

Michael Søby, der driver anmeldersitet CPH-Culture næsten ene mand, har ved siden af også fået tid til at skrive 'Beretninger fra baggården 1963-2023'. Det er en historie om de 60 år, der er blevet lavet teater i en grøftekant i Svendborg. Betegnelsen er ikke ment nedsettende, for det er ofte i grøftekanterne, det mest nyskabende

og spændende gror. Billedudvalget er dejligt tidstypisk, og alle i Svendborg og omegn burde elske denne hardcover-bog – og det samme gælder teaternørder i resten af landet.

Larsens dæmoner

Den eneste deciderede skuespillerbiografi i år er den om Thomas Bo Larsen. Der, som titlen 'Fri mand – farvel til druk, stoffer og dæmoner' fortæller, er historien om Larsens liv set gennem en prisme af, at han kom for langt ud med druk og stoffer. Lige indtil hans kunstige skæg i 'Jagten' ikke kunne klistre til ansigtet på grund af alkoholsved. Michael Holbek har interviewet og skrevet for Thomas Bo Larsen, og resultatet er en ærlig bog, der er god at få forstand af. Og så er der også – på trods af titlen – en pæn portion anekdoter om skuespillerens mange filmroller at sætte tænderne i.

Badehotellet og Matador

De sidste to bøger omtalt i artiklen her er skrevet af mig selv, redaktøren af Sceneliv. Det ville være mærkeligt ikke at tage dem med i denne oversigt, men deres betydning må set i det lys samtidig ikke overdrives.

'Bogen om Badehotellet' er historien om skabelsen af Stig Thorsboe og Hanna Lundblads succesrige V2-serie, der bliver afsluttet til foråret. Dermed ender den på 65 afsnit. 'Badehotellet' har altid været elsket af folket og er siden også blevet elsket på parnasset, og i bogen om serien kommer du med ind i skabelsen af den serie, der også har givet en stor del

af DSF's medlemmer fast beskæftigelse gennem mere end et årti.

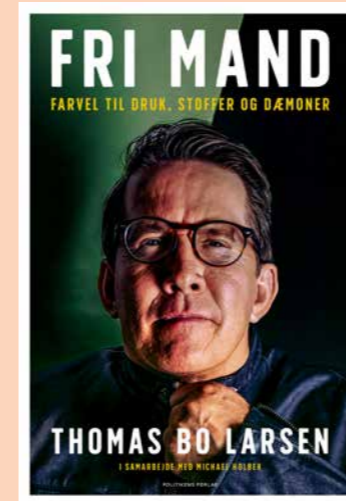
Samme forfatter har også – sammen med avisen Informations filmredaktør Christian Monggaard – været vært på forskellige teaterscener for talkshowet 'De stærke kvinder fra Matador' med Malene Schwartz, Ghita Nørby, Kirsten Olesen og Sonja Oppenhagen. Der talte vi naturligvis om den slidstærke tv-serie, men også om mangt og meget andet, og nu er alle de gode historier samlet i en samtalebog, der kredser om 'Matador', men samtidig tillader sig nogle omveje til teatret i gamle dage og hovedpersonernes karrierer. ●

To skuespillere – to bøger

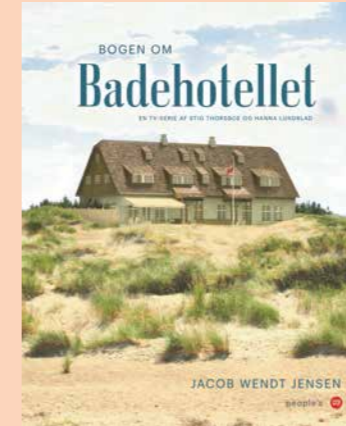
Det sker også, at skuespillere selv skriver bøger, og et par stykker af årets udgivelser af den type fortjener også at blive nævnt.

Johannes Lilleøre har skrevet 'Kannibalen', der oprindeligt var et teaterstykke, men som han siden bearbejdede til en roman. Udgangspunktet er en sag fra Tyskland, hvor en mand ønskede spise en anden mand.

Kristian Ibler mistede sin hustru, Ida Kromann Ibler, i 2019, og han har skrevet en bog om, hvordan han har haft det, som den der overlever. Det er stærk læsning i en bog, der er opdelt i to dele – nemlig 'Os' og 'Jeg'. Ordene er Kristian Iblers, men bogen bliver indledt med nogle af Ida Kromann Iblers egne ord: 'Jeg håber bare, at min død får andre til at tænke over deres eget liv og gøre noget ved de ting, som der bør gøres noget ved'.

→ Fri mand – farvel til druk, stoffer og dæmoner, Politikens Forlag.

→ Bogen om Badehotellet, Jacob Wendt Jensen, Peoples.

TIL KALENDEREN: GENERALFORSAMLING I MAJ

Dansk Skuespillerforbund

Dansk Skuespillerforbund holder generalforsamling og sommerfest søndag den 26. maj 2024.

Der er både valg til bestyrelsen og forpersonsvalg i år. Alle kandidater (A-medlemmer) kan melde sig frem til 11. marts, og husk at din opstilling skal være vedlagt en personlig præsentation på højst en halv A4-side.

Vi håber, rigtig mange medlemmer møder op og vanen tro er med til at gøre dagen både faglig og festlig. Mere information følger i næste nummer af Sceneliv.

Mange hilsner
Generalforsamlingsudvalget

KOM MED PÅ VANDRING I ET EVENTYR

Kristian Grumme har skabt vandretteater på nogle af Danmarks historiske – og historiefyldte – lokaliteter: **Augustenborg Slot**, **Børglum Kloster** og **Baldersbæk Plantage**. Det giver nemlig noget helt særligt at dykke ned i det historisk materiale og genoplive fortællingerne, hvor de oprindeligt foregik.

Af Louise Kidde Sauntved

Aret var 2020. Kristian Grumme gik, som så mange andre skuespillere, og overvejede, hvordan han kunne lave anderledes teater, nu hvor alle scener var lukket ned på grund af corona. En tanke opstod: Måske kunne han skrive tekster til eksisterende værker i det fri?

Fordi han var vokset op få kilometer fra Baldersbæk Plantage, var stedet et oplagt udgangspunkt. Et kunst- og kulturhistorisk område, der ikke er kendt i den brede befolkning, men som har en historie, der er værd at dykke ned i. Blandt andet står der i plantagen flere værker af billedhugger Anders Bundgaard, som især er kendt for Gefionspringvandet.

“Hans værker er placeret rundt i lystanlægget, og når man vandrer rundt i området, er der pludselig et springvand, en stendysse eller en statue. Det, syntes jeg, var spændende,” fortæller Kristian Grumme, der allierede sig med dramatiker Simone Isabel Nørgaard.

Hun skrev tekster til nogle af Anders Bundgaards værker, og med dem i hånden lykkedes det de to at få adgang til årets coronapuljer. Nok til at starte et pilotprojekt, som de fik flot respons på.

“Vi fik mange positive tilbagemeldinger. Publikum syntes, det var en spændende måde at formidle historien på og samtidig en interessant måde at opleve teater på,” forklarer Kristian Grumme.

“De fortalte, at de var fascineret af det intime rum, der blev skabt mellem skuespilleren og publikum. Stedets historie foldede sig ud for øjnene af dem, og karakterer, der havde haft tilknytning til stedet, blev vækket til live i historiens egne rammer. Mange

fortalte, at de havde følt, at historien blev fortalt direkte til dem, eller at det var som at vandre i et eventyr.”

På bænken med Charlotte Fich

De positive udtalelser gav blod på tanden til at arbejde videre med projektet, og i 2021 havde den første egentlige vandretteaterforestilling i Baldersbæk Plantage premiere. Året efter gik turen til Augustenborg, og i år var det et gensyn med Baldersbæk og en ny forestilling på Børglum Kloster. Sommeren 2024 bliver et gensyn med Augustenborg. Og Kristian Grumme er åben over for at finde nye steder at spille i fremtiden.

“Der er så mange spændende steder i Danmark,” mener Kristian Grumme, der også oplever, at når forestillingerne spiller, så kommer publikum også med ideer til, hvor teatret kan spille:

“Det er jo glædeligt, at folk i den grad interesserer sig samtidig med, at det også sætter gang i deres fantasi, når de tænker på lokationer, vi kan iscenesætte.”

Men det er ikke kun publikum, der har taget godt imod projekterne. Kristian Grumme har også oplevet, at de medvirkende skuespillere synes, det er spændende at lege med formen, hvor karaktererne bliver placeret i autentiske rammer:

“Der er nogle grænser mellem skuespillere og publikum, der bliver mere flydende i sådan en konstellation. Der var en publikummer, der bemærkede, at det ikke er hver dag, man kommer ind og ser en forestilling, hvor Charlotte Fich sidder på en bænk og siger ‘kom og sæt dig her ved siden af mig’. Det bliver på en eller anden

mystisk måde levende, når man går i de haver eller omkring de træer, hvor personerne har siddet eller levet. Jeg synes i hvert fald selv, at jeg op spiller får en hel masse foræret af omgivelserne.”

Stor opmærksomhed på spillerne

Sonja Oppenhagen, der har spillet i både Baldersbæk, Augustenborg og Børglum, deler Kristians opfattelse:

“Som skuespiller er det dybt interessant at spille der, hvor det foregik. Hvor der er så meget historie og så mange historier. Jeg oplever også, at det er noget helt særligt for publikum. Det virker, som om vi har et hungrende publikum, der gerne vil have de her helt nære historier, der foregår i det område, hvor vi befinder os. Gode historier, der også er historiske. Jeg oplever også, at der er en anden opmærksomhed på os. Publikum er meget glade for at komme så tæt på. De ser os jo tit på en stor scene eller i et stort regi, og mange af dem har aldrig set os i virkeligheden, kun på tv. Så det er en stor overraskelse for publikum, at vi pludselig står foran dem, helt tæt på. Selv om vi er inde i en figur.”

Selv om Kristian Grumme og Simone Isabel Nørgaard tager udgangspunkt i historiske begivenheder og personer, tillader sig dog også at digte lidt. En fiktiv stuepige kan for eksempel blive repræsentant for nogle af de stuepiger, der faktisk var der, mens en karakter som Anders Bundgaard er mere forankret i den virkelige historie.

“I Augustenborg har vi blandt andet en fiktiv soldat og så H. C. Andersen, som jo er en kendt karakter, der har skrevet om Augustenborg i sine dagbogsnotater. Generelt er det ikke, fordi vi mangler materiale – det er mere noget med, hvad vi skal sortere fra, når vi springer rundt i tiden. På Børglum Kloster var der mere end 1000 års historie, og vi kan ikke nå alt på halvanden time.”

En sand historie

Oftentimes oplever Kristian Grumme, at de virkeligt spændende historier dukker op, når man egentlig er i gang med at researche på noget helt andet.

“Vi fik for eksempel en rundvisning på Augustenborg af en fra lokalhistorisk arkiv, der fortalte os om hertugerne, der havde boet der i 1700-tallet. Men undervejs kom det frem, at hun selv havde arbejdet som sygeplejerske på Augustenborg Slot i starten af 1970'erne, og hun beskrev den tidsperiode af psykiatriens historie,

hvor der skete et enormt skifte i forhold til anskuelsen af patienterne og i behandlingsformerne. Hun var med, da der skete en kæmpe forandring i psykiatrien fra en lidt mørkere tid med tvang til i dag, hvor psykiatrien er en integreret del af den almindelige lægepraksis. Det var vanvittigt inspirerende.”

Hendes historie blev efterfølgende brugt til en tekst, hvor Sonja Oppenhagen fortalte om at være sygeplejerske på Augustenborg og anerkende patienterne.

At forankringen i den virkelige historie i den grad giver noget ekstra, har Kristian Grumme gang på gang fået bekræftet, når han har talt med tilskuerne. En af de mere rørende fortællinger kom fra en kvinde, der netop havde oplevet Sonja Oppenhagens fortolkning af sygeplejersken i Augustenborg:

“Den havde gjort et dybt indtryk på hende, fordi hun selv var tidligere patient på Augustenborg. Og lige pludselig følte hun sig set på en helt anden måde.”

Fortællinger om hertuger og moderne psykiatri kan heldigvis sagtens eksistere side om side, når man laver vandretteater, selvom de historisk lå flere hundrede år forskudt.

“Noget af det der sker, når man vandrer, er, at der kommer et naturligt brud i historierne, som gør, at man kan springe i tid – uden at det føles generende,” fortæller Kristian Grumme.

“Samtidig er Simone Isabel Nørgaard rigtigt dygtig til at lægge nogle tråde og elementer ud i historierne, der fletter dem sammen. Om det så bare er en skulptur eller en sprække i en væg.” ●

Nye projekter på vej

Når du spiller i det fri, får du historien foræret. Men du må også håndtere vind og vejr og andre forstyrrende elementer, ifølge Sonja Oppenhagen:

“Det kan være krævende som skuespiller at holde koncentrationen, hvis der sker et eller andet uforudset. Men det hører jo med. Sidste år i Augustenborg kom der et ordentligt tordenvejr, og så kan man jo ikke bare lade som ingenting. Så er man nødt til at improvisere lidt over det. Og det synes jeg kun skaber en ekstra stemning blandt publikum.”

Kristian Grumme er ikke færdig med at vække Danmarkshistorien til live: “Jeg har flere steder jeg godt kunne tænke mig at iscenesætte, hvis vi kan få fondsstøtte til det.”

Sonja Oppenhagen.
Foto: Grummes Teater

Lån & Spar er ejet af bl.a. Dansk Skuespillerforbund. Det betyder jo ikke, at du absolut skal vælge os. Bare at det er en god ide lige at tjekke de fordele, du får som medejer.

5%
på din
lønkonto

5% i rente* på din lønkonto
Ud over de økonomiske fordele er vi en bank som alle andre. Du kan bruge os til det hele – fra lønkonto til investering. Alt fra opsparing til realkredit og rådgivning om boligkøb.

Vores rødder er i faglige fællesskaber
At tage ansvar for hinanden ligger i vores DNA. Lån & Spar tager klima, bæredygtighed og etik alvorligt. Godt hjulpet på vej af en engageret bestyrelse, som også ønsker at give medlemmer af Dansk Skuespillerforbund særligt favorable vilkår.

*Sådan får du 5% i rente på din lønkonto
Du er medlem af Dansk Skuespillerforbund og har afsluttet din uddannelse. Du samler hele din privatøkonomi hos Lån & Spar (LSBprivat®Løn er en del af en samlet pakke af produkter og services, som din økonomi kreditturderes ud fra).
De 5% i rente er på de første 50.000 kr. på lønkontoen. Fra 50.001-500.000 kr. er renten 1,5%. Derefter er renten 2,5% på resten. Renten beregnes dagligt og tilskrives årligt. Rentesatserne er variable og gælder pr. 27. november 2023. Se alle vilkår på lsb.dk/medlemsvilkaar. Du behøver ikke flytte dine realkreditlån. Men evt. ændringer og nye realkreditlån skal gå gennem Lån & Spar og Totalkredit.

Giver det mening?
Ring 3378 1994 – eller gå på lsb.dk/dsf og book et møde.

Lån & Spar

Lån & Spar Bank A/S, Højbro Plads 9-11, 1200 København K, Cvrnr. 13 53 85 30. Fotohold for trykfil

WILLIAM KISUM

17.5.1931 — 7.5.2023

William Kisum var væver af statur og altid god for en kæk bemærkning. Og han formåede gang på gang at gøre de mindre roller, der blev hans speciale, til noget særligt – uanset hvor meget de oprindeligt fyldte i manuskriptet.

William Kisum som ung skuespiller på Aarhus Teater.
Foto: Theodor Kristian Weg

Af Louise Kidde Sauntved

William Kisum blev født i Viborg i 1931 som søn af en hestehandler og en hjemmegående mor. Det stod ikke skrevet i stjernerne, at han skulle gå scenevejen, selv om det ret tidligt blev tydeligt, at han havde evner for komik. Han havde også sans for at gå efter sine drømme, så som 20-årig pakkede han sin kuffert og drog mod København, hvor han kontaktede skuespiller Preben Neergaard og spurgte, om han kunne læse hos ham. Og fik et ja.
Sideløbende arbejdede han tre forskellige steder for at tjene til dagen, vejen og den store drøm: Om morgenen var han mælkedreng, om eftermiddagen arbejdede han hos en købmand, og om aftenen var han biografpiccolo. Hans ihærdighed gav pote, og i 1954 fik han den eftertragtede adgangsbillet til Det Kongelige Teaters elevskole, hvor William Kisum blev del af en stjerneårgang, der blandt andet talte Ghita Nørby og Birgitte Price. Efter endt uddannelse var han tilknyttet teatret, hvor han spillede en lang række roller – typisk med et strejf af komik. Senere optrådte han også på en række af landets andre scener, eksempelvis Folke-teatret, Aarhus Teater, Gladsaxe Teater og Nørrebro Teater.

Kun sjov, ikke fræk

Hans første lille filmrolle var i 'Den kloge mand' fra 1956, hvor han havde en enkelt scene over for Osvold Helmuth og Sigrid

Horne-Rasmussen. Den første store filmrolle kom fem år senere i filmen 'Jetpiloter', hvor han spillede flyverløjtnant og sang den fine lille sang 'Bye bye my baby' – mens han blev hejst op under loftet.

Det blev dog aldrig til så mange store filmroller for William Kisum, der til gengæld gennem karrieren spillede flere end 30 mindre roller, som han hver gang formåede at gøre til sin egen med sin særlige diktation og skæve komisk timing. Enkelte skurkeroller sneg sig dog også ind i slutningen af 1960'erne, blandt andet i 'Nyhavns glade gutter' – og også dem klarede William Kisum med bravur.

I 1969 blev pornoen frigivet i Danmark, og bare få år senere var Palladium og Happy Film i fuld gang med deres serier af sengekantsfilm og stjernefilm. William Kisum nåede at spille med i fem af hver i perioden fra 1970 til 1978, blandt andet 'I løvens tegn', hvor han havde en større rolle som Grev Johan. Han foretrak dog sengekantsfilmene, der var mere sømmelige. Han syntes, at stjernefilmene var lige hardcore nok. Som han selv sagde: 'Jeg vil ikke lave det frække, jeg vil kun lave det sjove'. Og det fik han indført i kontrakten.

En sjov anekdote fra den tid, som William Kisum yndede at genfortælle, var, at hans far troede at 'I tyrens tegn' var en film om landmandsliv og bestilte billetter til sig selv og Williams mor. Han blev rasende, da det gik op for ham, at filmen handlede om en helt anden slags tyr. William Kisums mor tog det dog med godt lune og kommenterede, at filmen da havde været meget sjov.

Nissesamler

I det hele taget var William Kisum livet igennem en filur. Det gav ham undertiden problemer, som da han under elevtiden fornærmede Clara Pontoppidan med en parodi på hendes særlige diktation. Men som regel gjorde det ham nu kun til godt selskab og førte til livslange venskaber med flere medspillere, blandt andre Frits Helmuth og ikke mindst Axel Strøbye, der hvert år forevigeede William Kisum i et håndtegnet julekort. Måske som en drillende henvisning til de godt 300 nisser, som Kisum samlede gennem livet.

Gennem karrieren prøvede han også, med stor succes, kræfter med revygenren. Et af hans personlige højdepunkter var, da han i 1968 lavede sketchen 'Bokseren' på Skovridderkroen, hvor han er en ihærdig journalist fra Ekstra Bladet, der interviewer Jørgen Rygs slagne bokser.

Han vil også blive husket for sin rolle som den venlige fremskridtsmand Henning i Søren Faulis novellefilm 'Antenneforeningen' fra 1999.

William Kisums sidste optræden blev på Nørrebro Teater, som hotelvært i 'Sommer i Tyrol' – en forestilling, der samtidig markerede hans 50-års jubilæum som skuespiller.

Den 7. maj i år, kort før sin 92-års fødselsdag, sov William Kisum ind efter længere tids sygdom. Han efterlader sig sin bror, Poul Kisum. ●

ET FORÅR FYLDT MED INSPIRATION I DSF STUDIO

Har du som nytårsforsæt at blive dygtigere til dit fag eller at lære en ny teknik? Så skal du klikke ind på [Dsfstudio.dk](https://dsfstudio.dk) og tjekke alle de inspirerende kurser ud. Her kan du lære nogle af de allerbedste undervisere og samtidig møde dine kolleger. Der er også undervisning flere gange om ugen i Åben Studio – ligesom du kan glæde dig til flere workshops og spændende medlemsevents.

ÅBEN STUDIO

Fri træning for 200 kr. pr. halvår. Husk at melde til dig på forhånd via dsfstudio.dk

FILMSKUESPIL MED DANIEL KRAGH-JACOBSEN (NYT AFTENHOLD)

Mandage 29. januar-22. april, kl. 17.00-21.30.

Dette ugentlige aftenhold skal ses som et sted, hvor du kan komme og 'træne dig selv' foran et kamera – nærmest som gik du til sport en aften om ugen. Der tages udgangspunkt i Adrienne Weiss-teknikken og scene study med to scener om ugen og fire skuespillere foran kameraet.

Filminstruktør Daniel Kragh-Jacobsen har instrueret flere danske tv-serier blandt andet 'Sommerdahl', 'Den som dræber', 'Vild sommer' og den Robert-nominerede kortfilm 'Næste Stop'.

MUSICALDANS MED STEFFEN HULEHØJ

Tirsdage 30. januar-12. marts, kl. 10.00-11.30.

Kom og vær med til at starte dagen med en god danseworkout og et smil på læben. Undervisningen består af en opvarmning af hele kroppen efterfulgt af en masse koreografi inspireret af forskellige genrer.

Steffen Hulehøj er uddannet fra Det Danske Musicalakademi og medvirket i et hav af musicals.

FILMSKUESPIL MED FREDRIKKE ASPÖCK

Onsdage 31. januar-20. marts, kl. 9.30-12.30.

Frederikke vil sammen med deltagerne undersøge og udforske spændingsfeltet mellem komik og drama – et tema, som er karakteristisk og gennemgående for hendes arbejde med film og udvikling af karakterer og historie.

Som deltager kommer man til at arbejde med scener fra gang til gang med en uge til forberedelse.

Frederikke Aspöck er uddannet filminstruktør og har instrueret en række kortfilm og spillefilm, blandt andet 'Rosita', 'De frivillige' og 'Viften'.

GRUNDTRÆNING I AUTENTISK SKUESPIL MED PER SCHEEL-KRÜGER

Fredage 2. februar-22. marts, kl. 9.30-12.30.

Gennem grundtræning af både krop og sanser vil du skærpe dit instrument, træne din autenticitet og spontanitet, og dit nærvær vækkes til live igen. Gør noget godt for dig selv i et tillidsfuldt og fokuseret rum. Få samtidig inspiration til din egen grundtræning fremadrettet, tips og tricks til at holde dig fri for stress, resultatorienteret angst og præsentation, bekymringer, blokering.

Per Scheel-Krüger har 30 års erfaring som skuespiller, coach og teaterleder

UDVALGTE KURSER I FORÅRET

IVANA CHUBBUCK SKUESPILTEKNIK MED MAIBRITT SAERENS

22.-25. januar // frist 19. december // 500 kr.

Introduktionskursus til Ivana Chubbuck-metoden. Der er fokus på teknikens 12 trin, som fører skuespilleren fra manuskriptet til en levende, ægte og dynamisk karakter. NB: Du skal påregne forberedelsestid med en scenepartner forud for kurset.

Maibritt Saerens er professionel skuespiller med mere end 20 års erfaring inden for tv, film og teater.

MEISNERTEKNIK FOR LET ØVEDE MED DITTE MARIA LE-FEVRE

29.+31. januar + 2. februar // frist 1. januar // pris 250 kr.

Kurset henvender sig til skuespillere, der enten har deltaget på intensiv Meisner-teknik for begyndere – eller for de skuespillere, der har erfaring med Meisner. Få skuespillet till at fungere, så du kan levere sandfærdigt under de opdigtede omstændigheder, samtidig med at du lytter, tager ind og følger din egen samt din medspillers impuls.

Ditte Maria le-Fevre er uddannet skuespiller fra William Esper Studio og Actors Movement Studio i New York og har arbejdet som skuespilcoach igennem 20 år.

ODENSE: CASTING WORKSHOP MED ANJA PHILIP

29. januar-1. februar // frist 1 januar // 600 kr.

Workshoppen kommer til at have den enkelte skuespiller som omdrejningspunkt med øvelser i, hvordan man som skuespiller formår at være sandfærdigt til stede, når man arbejder foran et kamera. Det bliver fire intense dage med det mål, at alle mærker en større frihed, lyst og forståelse for at arbejde som skuespiller med film og tv. NB. Kurset er fortrinnsvis for skuespillere bosiddende på Fyn (og i Jylland).

Anja Philip er medejer af Casteriet og har arbejdet som caster siden 1993.

BODY-MIND CENTERING® INTO DANCE WITH NINA WEHNERT

5.-8. februar // deadline 1. januar // 450 kr.

'Delving into fullness' – this workshop will guide you into the fullness of your body. We will use the presence of our organs to move from the three-dimensionality, elasticity, and full presence within us! Through anatomy, somatizations, touch, sound and movement alone and with a partner we will tune into organs, their rhythms, pulsation, vibration, flow, relief and aliveness.

Nina Wehnert is a Body-Mind Centering® Teacher and Practitioner and teaches Body-Mind Centering® (BMC®) in workshops, trainings, retreats and festivals around Europe.

METODE-WORKSHOP MED HELEN KVINT

11.-15. marts // frist 7. marts // 500 kr.

På workshoppen arbejder vi med at omforme selvbiografisk materiale til et scenekunstnerisk udtryk. Hvordan gør du din personlige erfaring, oplevelse eller fortælling til noget, som berører os alle? Hvordan omsætter du dit biografiske materiale til fysiske bevægelser, til ord, til rum? Vi går på gulv og afprøver forskellige greb og udtryk i forhold til iscenesættelse.

Performer Helene Kvint har gennem de seneste 25 år i sit arbejde haft fokus på den personlige eller dokumentariske fortælling og forestillinger.

Nu tilbyder vi også undervisning om aftenen!

TEATERV

DRAMATISK DEBUT 2024 FINALE

7. JAN

Kan opleves digitalt i hele landet

AFBRUDT SAMLIV

Et ægteskab i forandring

18. – 19. JAN

Aaben Dans

DAMEKROP ON TOUR

24. JAN – 4. FEB

